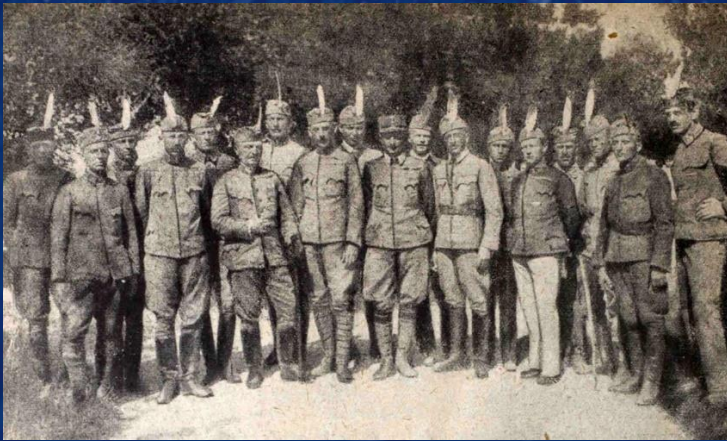

KÁNTÁS BALÁZS

**A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI
MAGYAR PARAMILITÁRIS-
PARAPOLITIKAI, KVÁZI-ÁLLAMI
SZERVEZETEK TÖRTÉNETÉNEK
BIBLIOGRÁFIÁJA ÉS FORRÁSJEGYZÉKE**

**BIBLIOGRÁFIA-MELLÉKLET A
„MELLÉKKORMÁNY, ÁRNYÉKHADSEREG,
MÁSİK ÁLLAMHATALOM?” CÍMŰ
MONOGRÁFIÁHOZ**

KÁNTÁS BALÁZS

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR
PARAMILITÁRIS-PARAPOLITIKAI, KVÁZI -
ÁLLAMI SZERVEZETEK TÖRTÉNETÉNEK
BIBLIOGRÁFIÁJA ÉS FORRÁSJEGYZÉKE
BIBLIOGRÁFIA-MELLÉKLET A
„MELLÉKKORMÁNY, ÁRNYÉKHADSEREG, MÁSIK
ÁLLAMHATALOM?” CÍMŰ MONOGRÁFIÁHOZ

ISBN 978-615-6250-59-9

Lektorálta:

Dr. habil. Fazekas Csaba PhD
Prof. dr. Zinner Tibor
Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc

Felelős kiadó–szerkesztő:
Dr. Zsávolya Zsoltán PhD

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2023

A csak elektronikusan publikált bibliográfia megjelenését a Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA) támogatta, melynek a szerző tudományos tanácsadója, kutatója.

BEVEZETÉS

ÁLTALÁNOS BEVEZETÉS

Miként azt a jelen bibliográfia (történeti összeállítója és közzevetője már számos, a témához kapcsolódó, korábbi szakmai publikációjában kifejtette: titokban működő szervezetek történetéről értekezni az egyik leghálátlanabb történetírói feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek, vagy éppenséggel egyáltalán nem állítanak elő és hagynak hátra írott dokumentumokat... Minél nagyobb továbbá az időbeli távolság, annál nehezebb a mindenkori kutató számára egy szervezet múltbeli tevékenységét bármilyen módon is nyomon követni, rekonstruálni. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak, főként annak első néhány éve bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, és ezzel persze nem szükségszerűen együtt járó módon, de igen gyakran az antiszemizmust sem nélkülöző – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életet is bizonyos mértékig befolyásolták. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete (a legálisan bejegyzett egyesületek egyébként pártpolitikai aktivitást a korabeli

jogszabályok szerint elvileg nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik jelentős történelmi tanúja – aki persze maga is számos ilyen titkos szervezetben tag volt – írja érzékletesen emlékirataiban:

„Létezett egy tucatnyi titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikkel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzópártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrparancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.”¹

Mielőtt azonban rátérnék arra, melyek is voltak a két világháború közötti korszak valóban létező és valós politikai érdekérvényesítő képességekkel rendelkező

¹ Régebben: OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Készítette Gyurgyák János – Varga Tamás 1986-ban. A memoárt – miután az Intézetet megszüntették – a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár őrzi (HU-VTIL) napjainkban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

legjelentősebb titkos társaságai, melyek befolyását azonban hangsúlyozottan nem érdemes misztifikálni és túlbecsülni, érdemes egy rövid, elméleti jellegű kitérőt tenni azt illetően, jellemzően mit is ért a nemzetközi szakirodalom a *titkos társaság* fogalma alatt, illetve az ilyen társadalmi szervezeteknek mely típusai, altípusai ismertek. Mivel munkám alapvetően nem elméleti, hanem történeti orientáltságú mű, elsősorban politika- és hadtörténelmi szakmunka (hadtörténelmi, mert a magyar radikális jobboldali titkos szervezetek egy jó része a magyar haderő félhivatalos kiegészítő alakulataként is funkcionált), így az erre vonatkozó, definitív jellegű elméleti kitekintést igyekszem rövidre fogni, habár vizsgálódásom során végig igyekszünk nem csupán politika- és had-, de társadalom- és művelődéstörténeti szempontokat is igyekszem figyelembe venni.

A téma könyvtárnyi nemzetközi szakirodalma szerint, bár a definíció kissé közhelyszerű, de *titkos társaságnak* nevezünk minden olyan szervezetet, amely a következők közül legalább egy tulajdonsággal rendelkezik: titkos tagság, titkos szervezeti felépítés, titkos szabályzat, titkos tanítás, titkos csoportosulás,

titkos tevékenység.² A legalább részben vagy egészben titkosan működő szervezetek története természetesen szinte egyidős magával az emberiséggel, ugyanakkor, mint azt már fentebb is említettem, jellemzően kevés adatot szolgáltatnak ki magukról a kívülállóknak, illetve kevés értékelhető forrást képeznek és hagynak hátra, ezért a történetük nehezen kutatható, a róluk szóló hiedelmek, legendák, összeesküvés-elméletek pedig még nehezebben választhatók el a valós történelmi tényektől.

A titkos társaságokon belül három vagy négy nagyobb alcsoport különböztethető meg: ezek a vallási, a politikai/politizáló, valamint a bűnöző titkos társaságok. Egyes szerzők továbbá joggal negyedik, önálló kategóriaként kezelik a beavatási titkos társaságokat (ilyen például a hosszú múltra visszatekintő, máig közismert szabaddkőműves mozgalom). A beavatási titkos társaságok azonban, noha nem feltétlenül tűznek ki deklarált vallási vagy politikai célokat, illetve a tevékenységük sem feltétlenül törvénytelen, sok esetben egyúttal a fenti három kategória valamelyikének a megjelenési formái, hiszen a tagság jellemzően a titkos vallási, politikai és bűnözői

² Lásd például: David V. BARRETT, *Titkos társaságok. Az ősiektől és rejtettektől a modernekig és álcázottakig*, ford. DARÓCZI Enikő, Budapest, Gold Book Kft., 2001, 10–19.

szervezetekben is bizonyos formalizált elemeket tartalmazó (pl. próba- és eskütétel) beavatási ceremónia útján nyerhető el.³

A vallási titkos társaságok nagy része eredetileg valamely általánosan elfogadott hitelvvel ellentétes nézetet valló szekta. A szekta, azaz általában egy valamely nagyobb vallási felekezetből kivált, annak egyes tanait megtagadó, és csak egy bizonyos dogmarendszer vagy vallási tanító tanításait elfogadó vallási csoport, önmagában még nem titkos társaság, csak akkor válik azzá, ha zárt, ezoterikus közösséggé alakul, amely a be nem avatottak előtt el is titkolja a tanait és rituáléit, mint például az alaviták, tarikák és drúzok az iszlám valláson belül, vagy egyéb beavatási vallások, mint pl. a mára eltűnt manicheizmus.⁴ A vallási titkos társaságok általában erősen elitisták, és hitük szerint az Istenhez/istenekhez vezető út csak egy szűk, kiválasztott kisebbség, a beavatottak számára megismerhető, a többi ember, az avatatlanok pedig alkalmatlanok az isteni kinyilatkoztatás megértésére és

³ Vö. Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2006.

⁴ Lásd bővebben: TÓTH Tibor, *Manicheizmus*, Debecen, Zikkurat-Média Kft., 2002.

befogadására.⁵ Lehet egy vallási szervezet titkos társaság akkor is, ha maga a tagság ténye titkos, ez egyébként a múltban például az eretnek keresztény mozgalmaknak is jellemzője volt, hiszen ugyanazon vallás a domináns irányzata, a katolicizmus részéről üldözésnek voltak kitéve.⁶ De vallási titkos társaságokra emlékeztettek a történelem során a különböző gnosztikus vallások felekezetei, ugyanakkor például sokan vallási alapú titkos társaságnak tartják a keresztény vallás római katolikus irányzatán belül működő, állítólag jelentős politikai befolyásra is törekvő, vagy azzal egyenesen rendelkező szervezetet, az Opus Deit is, noha ennek titkos tevékenysége és céljai korántsem bizonyítottak.⁷

A politikai titkos társaságok értelemszerűen meghatározott politikai célok megvalósítása érdekében létrejövő társadalmi szervezetek. Titkosságuk és szervezeti formájuk részei a politikai stratégiájuknak, és az általuk kitűzött politikai cél elérése után rendszerint megszűnnek, de ha nem, akkor új működési területet találnak maguknak, ami többnyire illegális tevékenységet, bűnözést jelent. A politikai titkos

⁵ A vallási titkos társaságokról/titkos vallási felekezetekről lásd bővebben például: David V. BARRETT, *The New Believers. Sects, 'Cults' and Alternative Religions*, London, Cassel Publishing, 2003.

⁶ SIGNIER, i. m. 10–11.

⁷ Uo. 70–73.

társaságok létrejöhetnek a fennálló államrend megdöntése céljából, ebben az esetben illegális szervezkedésekről beszélünk, de ritkább esetben akár éppen annak megőrzésére is, mint a – jellemzően elnyomó – kormányzat egyfajta meghosszabbított, láthatatlan kezei, ilyenkor pedig titkos állami vagy kvázi-állami szervekről beszélünk.⁸ A titokban működő politikai szervezetek gyakran folyamodnak erőszakos eszközökhöz a céljaik elérése érdekében, az egyes forradalmár mozgalmak a fennálló politikai hatalom megdöntése céljából például a történelem során számtalan alkalommal követtek el merényleteket, terrorcselekményeket, vagy robbantottak ki felkeléseket. Ilyen titkos politikai szervezet volt például a 19. század első felében a sok kis fejedelemségből álló Olaszország egységesítéséért küzdő carbonari mozgalom,⁹ vagy a cári uralom megdöntésére szövetkező, ugyancsak a 19. században működő dekabrista szervezkedés,¹⁰ de ilyen volt a 20. század első felében a horvát függetlenségért küzdő, terrorcselekményektől sem visszariadó, katonai jellegű usztasa mozgalom,¹¹ vagy a német nemzetiszocializmus eszmei alapjait állítólag lefektető,

⁸ Uo. 134–135.

⁹ Uo. 146–149.

¹⁰ Uo. 150–151.

¹¹ Uo. 174–175.

ezotériától sem mentes Thule Társaság.¹² A történelem során rengeteg titkos politikai szervezet küzdött sokszor erőszakos eszközökkel a hatalom megszerzéséért, illetve szélsőjobboldali vagy éppen szélsőbaloldali eszmék mentén lefektetett célokért, a titkosság és a konspiráció pedig még ma is gyakran a szélsőséges politikai csoportok működéséhez tartoznak. Valószínűleg a máig létező, amerikai rasszista titkos társaságot, a Ku-Klux-Klant, amely egyébként az Egyesült Államokban önmagában nem illegális szervezet, sem kell részletesebben bemutatni, hiszen az is köztudottan radikális, kirekesztésen alapuló politikai eszmék mentén szerveződik. A titkos politikai szervezetek tevékenysége ugyanakkor szorosan kötődik az egymással hadban, vagy legalábbis feszült viszonyban álló országok közötti konfliktusok történetéhez is, így olykor nehezen választható el a titokban működő állami, hírszerző és kémelhárító szervezetektől, titkosszolgálatoktól, melyek a tevékenységüket saját hazájuk szolgálatában, és ezzel együtt gyakran más államok és kormányok rovására, azok ellenében végzik – ez Magyarországon is így volt a két világháború közötti időszakban.¹³

¹² Uo. 168–169.

¹³ A titkos politikai szervezetek és a hírszerző/kémelhárító szolgálatok kapcsolódásáról lásd bővebben: Christopher ANDREW, *The Secret World. A History of Intelligence*, London, Penguin Books, 2019.

A bűnözői titkos társaságok, titkos bűnszövetkezetek működése nem szorul különösebb magyarázatra, hiszen ezek a szervezetek illegálisan, a székhelyükül szolgáló ország vagy országok hatályos jogszabályait áthágva működnek, sőt, tevékenységük nagyon gyakran az államhatárokon is átnyúlik. Az ilyen szervezetek egyik legfőbb eszköze a titkosság, és tevékenységük részleteinek nyilvánosságtól való elzárása alapvető feltétele a tevékenységük folytatásának, a gazdasági folyamatokban való részvételüknek. A szervezett bűnözés ugyanis olyan kockázatos tevékenység, amely maximális fegyelmet, a szervezethez való feltétlen hűséget, és mindenekelőtt titoktartást, hallgatást követel a benne résztvevőktől. A bűnszervezetek általában egyúttal beavatási titkos társaságok is, hiszen jellemzően tanúk jelenlétében esküt vesznek újonnan belépő tagjaiktól, a belépő pedig jellemzően hűséget és titoktartást fogad, melynek megszegése esetén az áruló – például a hatóságokkal együttműködő, társait feladó bűnöző – igen gyakran valóban halállal lakol.¹⁴ Ilyen titokban, legalábbis jórészt a nyilvánosság kizárásával működő, a jogszabályokat és a társadalmi együttélési szabályokat semmibe vevő szervezetet képeztek a történelem során például az orgyilkosságra is felbérelhető zsoldos

¹⁴ SIGNIER, i. m. 200–201.

katonák, a nindzsák a közép- és kora újkori Japánban,¹⁵ de ilyen ma is létező, veszélyes bűnszervezetek a jól ismert olasz maffia,¹⁶ a kínai triádok,¹⁷ vagy a japán jakuza.¹⁸ Ezek a szervezetek esetében nem kérdés, hogy igen komoly veszélyt jelentenek a társadalmakra, amelyekben belül működnek, és tevékenységük alapvetően rendészeti, súlyosabb esetben akár nemzetbiztonsági kérdés. Voltak és vannak példák arra is, hogy a titokban működő bűnszervezetek az állam működésének minél erőteljesebb befolyásolására törekszenek a saját hasznuk növelése reményében, ilyen módon pedig politikai célokat is kitűznek, korrupt politikusok és állami hivatalnokok beszervezése és megvesztegetése által pedig egyúttal titkos politikai szervezetekké is válnak.¹⁹ Elég például, ha csak a Dél-Amerikában működő, egyes országokat olykor a polgárháború szélére sodró, nemzetközi szinten tevékenykedő droggartellekre gondolunk.²⁰

¹⁵ Uo. 204–205.

¹⁶ Uo. 232–233.

¹⁷ Uo. 210–213.

¹⁸ Uo. 230–231.

¹⁹ A szervezett bűnözői csoportok és a politika összefonódásáról lásd bővebben: Giovanni A. TRAVAGLINO–Lisbeth DRURY, *The Secret Power of Criminal Organizations. A Social Psychological Approach*, Springer, Berlin, 2020.

²⁰ SIGNIER, i. m. 234–235.

A fentebb említett beavatási/iniciációs titkos társaságok esetében a beavatás mindig szertartásos, legalább enyhén misztikus, és azt az érzetet kelti a beavatott személyben, az újonnan felvett tagban, hogy általa valamilyen magasabb rendű eszmei közösség tagja lett. Általában a közösség titkos tanításaiba, vagy annak megszerzési lehetőségébe avatják be a jelöltet, vagyis a beavatott a továbbiakban jogosulttá válik megismerni a zárt közösség titkos elméleteit, céljait, működés módját, szervezeti felépítését. A beavatási társaságok a világot két embertípusra osztják, saját tagjaikra, a beavatottakra, és a beavatatlanokra vagy profánokra. A beavatási titkos társaságok ugyanakkor abban különböznek a titkos vallási felekezetektől, hogy általában nem állítják, hogy titkos tudásuk isteni eredetű lenne, inkább bizonyos világnézeti alapelveket fektetnek le és módszereket ajánlanak a híveiknek, hogy megtalálják a boldogulást, és a maguk módján jobb helyé tegyék a világot.²¹ Bár titokzatosságuk és exkluzív tagságuk miatt máig igen sok összeesküvés-elmélet lengi körül őket, és ennek köszönhetően gyakran bélyegzik őket titkos vallási, politikai vagy akár bűnözői szervezetnek, a beavatási titkos társaságok sok esetben tényleg pusztán világnézeti alapúak, és bár zártan, de a törvényeket tiszteletben tartva működnek.

²¹ Uo. 79–81.

A közismert, ugyanakkor valószínűleg semmiféle világösszeesküvést meg nem valósító, egyébként nem is centralizált, számos irányzattal rendelkező szabadkőműves mozgalom például exkluzív világnézeti alapú társaságok összessége, amelyek bizonyos humanista alapelvek, a felvilágosodás eszméinek elfogadását, vallási és politikai toleranciát, illetve a „minden ember egyenlő” elvének elfogadását követelik meg tagjaiktól, a működésük pedig deklaráltan apolitikus, összejöveteleiken aktuálpolitikai témákkal jellemzően nem foglalkoznak. Némelyik szabadkőműves irányzat elvárja, hogy tagjai valamely vallás követői legyenek, és higgyenek egy felsőbb hatalomban, legalább a szabadkőművesek által szimbolikusan tisztelt isten-allegóriában, a Világegyetem Nagy Építőmesterében, más irányzatok ateistákat is felvesznek a tagjaik közé, és elég, ha a jelölt alapvetően toleráns, humanista világnézetet követ. Bár e mozgalomról sokan gondolják, hogy a világnézeti alapú, spekulatív, soraiba jellemzően értelmiségieket fogadó szervezet álcája mögött titkos politikai és gazdasági tevékenységet folytat, és a világ irányítására, de legalábbis a nemzetközi nagypolitika és a világgazdaság befolyásolására törekszik, valójában a legtöbb demokratikus országban bejegyzett egyesületeket képez, amelyekhez bizonyos megszorításokkal szinte

bárki csatlakozhat.²² Hasonló exkluzív, alapvetően világnézeti és szakmai alapú, sem nem vallási, sem nem politikai alapú, illegális tevékenységet pedig főként nem folytató szervezet a kiemelkedő műszaki szakembereket, mérnököket, technikusokat, szerelőket tömörítő, máig működő, a szabadkőművességgel közös eszmetörténeti gyökerekkel rendelkező mesterlegény mozgalom,²³ vagy a szabadkőművesekkel ugyancsak szoros történeti kapcsolatban álló, ám annál jóval ezoterikusabb rózsakeresztes mozgalom.²⁴ E világnézeti alapú szervezetek magukat egyébként manapság inkább *zárt*, mint *titkos* társaságként szokták definiálni, ami azt jelenti, hogy tanaik, rítusaik, céljaik ma már az internetnek és a róluk szóló könyvtárnyi szakirodalomnak, nem egyszer bennük tagsággal bíró, a saját mozgalmuk történetét kutató szerzők könyveinek és tanulmányainak köszönhetően nem kifejezetten titkosak, azaz kívülállók, beavatatlanok számára is nagy vonalakban megismerhetők, a tagnévsoruk viszont alapvetően nem nyilvános. A tagok önmagukat bárki előtt felfedhetik, tagtársaikról viszont nem nyilatkozhatnak azok engedélye nélkül, és ha így

²² Uo. 110–115.

²³ Uo. 98–103.

²⁴ Uo. 104–109.

tesznek, a mozgalomból való kizárásukat is kockáztathatják.

Az Amerikai Egyesület Államokban továbbá jelentős hagyománya van annak, hogy a nagy, neves egyetemek diákszövetségei egyúttal exkluzív, beavatási titkos társaságokat is szervezzenek, amelyekbe a tagok meghívás útján kerülhetnek be, így akár önálló alkategóriaként is definiálhatnánk a felsőoktatási intézményhez kötődő titkos társaságokat, titkos diák- és öregdiák-egyesületeket. A legismertebb ezek közül talán a Yale Egyetem aktív és egykori hallgatóit tömörítő Csont és Koponya Társasága (Skull and Bones), melyről szintén sokan gondolják, hogy valójában befolyásos politizáló titkos társaság, hiszen számos prominens, a Yale Egyetemen diplomát szerzett amerikai politikus – köztük kongresszusi képviselők, szenátorok, elnökök – és üzletember vállaltan a szervezet tagja volt. Ugyanakkor valószínű, hogy a Skull and Bones esetében sincs szó többről, mint egy erősen elitista jellegű, bizonyos ijesztőnek ható beavatási rituálékat alkalmazó, tagjait jellemzően az amerikai felső középosztály soraiból szelektáló, ám semmiféle komolyabb titkos és/vagy illegális

tevékenységet nem folytató diák- és öregdiák-egyesületről.²⁵

A HORTHY-KORSZAK MÉLYÁLLAMA, PARAMILITÁRIS ÉS PARAPOLITIKAI, KVÁZI ÁLLAMI SZERVEZETEI

Miként az *Mellékormány, árnyékbadzsereg, másik állambatalom?* – *Radikális jobboldali titkos szervezetek a Horthy-korszak Magyarorszáján és kapcsolatuk a magyar állammal*²⁶ című terjedelmes monográfiámban kimerítően elemeztem, melynek a jelen bibliográfia egyik melléklete kíván lenni, Magyarországon a két világháború közötti időszakban elsősorban nem vallási alapú, ezoterikus tanokat követő, spekulatív, hanem leginkább politizáló, határozott politikai célokat kitűző, főként jobboldali, és leginkább radikális jobboldali eszmék mentén szerveződő titkos társaságok működtek, nem egyszer félkatonai-katonai, és kvázi-állami szervezet jelleggel, a magyar állam egyfajta

²⁵ Az amerikai felsőoktatási titkos társaságokról, titkos diákegyesületekről lásd például: Alexandra ROBBINS, *Secrets of the Tomb. Skull and Bones, the Ivy League, and the Hidden Paths of Power*, Back Bay Books, Boston–New York, 2002.

²⁶ Kántás Balázs, *Mellékormány, árnyékbadzsereg, másik állambatalom? Radikális jobboldali titkos szervezetek a Horthy-korszak Magyarorszáján és kapcsolatuk a magyar állammal*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2023.

mélyállamát is képezve. Miként arra Pócs Nándor is felhívja a figyelmet, obskúrus külsőségeik ellenére e szervezetek többsége nagyon is racionális és határozott politikai elképzelések mentén szerveződött, az állammal/kormányzattal szoros kapcsolatban álltak, titkosságukat pedig főleg a nyilvános politikai térben nem vállalható célok (például a trianoni békeszerződés területi revíziója, őrségváltás, politikai tisztogatás) magyarázzák.²⁷ Bár némelyikük ilyen szervezet követett bizonyos ezoterikus külsőségeket, elsősorban az általuk gyűlölt, mégiscsak mintának tekintett szabadkőművesség szimbolikájából merítve, és beavatási szertartásokról is fennmaradtak adatok, ezek elsősorban mégis politikai szervezetek voltak, melyeknek nagyon is gyakorlatias céljaik voltak. Befolyásos politikus, katonatiszt és állami főtisztviselő tagjaik révén szoros kapcsolatban álltak a fennálló autoriter konzervatív kormányzattal, tagsággal bírt bennük nem egy miniszterelnök és miniszter, ugyanakkor bizonyos esetekben éppen a kormány ellen léptek fel, alsóbb szinteken – elsősorban katonai körök szervezkedéseiről beszélünk – nem egyszer akár a rezsím megdöntésének szándékát is célul tűzték ki,

²⁷ PÓCS Nándor, *Variánsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

ezért, mivel tagjaik egyértelműen áthágták a hatályos jogszabályokat, tevékenységük egy része bűnelkövetésként is definiálható. Az 1920-as években működő, komoly kormányzati támogatást élvező, befolyásos katonatisztek által vezetett titkos fegyveres formációk esetében, melyek részben az első világháború elvesztése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő rejtett kiegészítő alakulataiként is működtek, például igen vékony volt a határ a titkos(szolgálati jellegű) állami vagy kvázi-állami szervezet, a politizáló titkos társaság, valamint az egyes tagjaik által elkövetett súlyos bűncselekményeknek köszönhetően a bűn- és terrorszervezet között.

Az 1919-es évtől kezdve Magyarországon működő, fénykorukat az 1920-as évek első felében élő, nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos nacionalista szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő, sokszor titokban működő, jobboldali fegyveres formációk, paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában, szövevényességében leginkább konkrét példák és velük kapcsolatba hozható események, tehát mikrotörténelmi esettanulmányok útján érthetjük meg. E szervezetek legláthatóbb, legtapasztalhatóbb megnyilvánulási formája ugyanis leginkább a félkatonai működésmód, a *paramilitarizmus* volt. A paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni

években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítik a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe lépnek.²⁸ Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használja fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében lépnek fel.²⁹ Magyarországon a huszadik század első felében mindháromra volt példa, bár az 1919-es ellenforradalmi hullám után a kormányzat a radikális jobboldali paramilitáris mozgalmakat és titkos szervezeteket elsősorban a saját hatalmának megszilárdítására használta fel, és a haderő kiegészítő alakulataiként alkalmazta őket.

Munkám célja, és ez csak úgy a monográfiára, mint a hozzá kapcsolódó jelen dokumentumkötetre

²⁸ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14. Illetve: Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

²⁹ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

vonatkozik, elsősorban a korai magyar radikális jobboldali szervezetek (részben paramilitáris, részben aktívan politizáló, politikai-parapolitikai) működés módjának, valamint a titokban működő, nem egyszer fegyveres szélsőjobboldali szervezetek és az állam/kormányzat komplex és ellentmondásos viszonyának, illetve e jelenségek tágabb társadalmi-politikai-katonai kontextusának a vizsgálata és bemutatása.

Monográfiámban először is tehát röviden áttekintettem a téma nem túl bőszéges magyarországi historiográfiáját, azaz összegzem és értékelem a témában eddig született fontosabb szakirodalmi műveket, melyek száma egyébként a rendszerváltozás óta szerencsére folyamatosan nő, illetve a megszülető korszak-monográfiák és politikuséletrajzok legalább az említés szintjén a jobboldali politizáló titkos társaságok történetével és magyar politikában betöltött szerepével is foglalkoznak. Ezt a fejezetet, mivel a bibliográfia összeállítása szempontjából létfontosságú, a továbbiakban apróbb módosításokkal, kiegészítésekkel újraközlöm majd...

Historiográfiai összefoglalóm után könyvemben megkíséreltem rekonstruálni a Horthy-korszak legjelentősebb magyar titkos szervezete, az Etelközi Szövetség (rövidítve jelelmzően EX, ET vagy X) történetét. A korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a

szabadkőművesség ellenében alakult, annak sajátosan magyar, nacionalista változataként funkcionáló, politizáló, alapvetően kormányközeli-kormánypárti titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója, Zadravecz István tábori püspök emlékiratainak köszönhetően.³⁰ Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét közvetett módon irányította, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, az ellenforradalmi kormány politikusai és a Nemzeti Hadsereg tisztjei részvételével. Megemlítendő továbbá az is, hogy bár a szakirodalom igen gyakran illeti az Etelközi Szövetséget a *szélsőjobboldali* jelzővel, a szervezet maga politikailag igen heterogén volt. Bár célkitűzései között a tragikus történelmi helyzetnek köszönhetően, amelyben született, valóban szerepeltek radikális elemek, nem kezelhető egyszerűen a korai magyar jobboldali radikalizmus csúcsszerveként, hiszen a tagok között együtt voltak jelen a kormánypárti mérsékelt jobboldal és a radikális jobboldal képviselői,

³⁰ ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában található: HU-ÁBTL-4.1-A-719. Zadravecz naplója alapján készült egy állambiztonsági jelentés is az EX-ről az 1940-es évek végén: HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

valamint a legitimisták és a szabad királyválasztók is, akiket az összeomlást, forradalmakat, polgárháborút, majd terület-elcsatolást elszenvedett, megcsonkított ország területi integritásának helyreállításának eszméje egyesített. Bethlen Istvánt, Teleki Pált vagy Bánffy Miklóst, a korszak jelentős, és hibáik ellenére a magyar történelemben alapvetően inkább pozitív szerepet játszó konzervatív politikusait, akik egyúttal az EX tagjai is voltak, például mindenképpen túlzás és leegyszerűsítés volna a *szélsőjobboldali* vagy a *radikális jobboldali* jelzővel illetni. Vezető szerepet töltöttek be az egyesületben ugyanakkor olyan radikális jobboldali politikusok, mint Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének, a korszak legbefolyásosabb nacionalista tömegszervezetének elnöki tisztét is betöltötte, illetve fokozatosan ragadta magához a szervezet vezetését a politikai radikalizmusáról ismert, a kormánypártból 1923-ban kilépő, majd a radikális jobboldal parlamenti képviselőjét megteremtő Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a korai magyar szélsőjobboldali erők informális vezetője is. A szervezet története főleg az 1920-as évekre vonatkozóan ismert, az ezt követő időszakról jóval kevesebb adat áll rendelkezésre, de legalább a kitekintés szintjén igyekszem rekonstruálni a titkos

társaság történetét egészen annak megszűnéséig, 1945-ig.

Ezt követően megkíséreltem feltárni a Kettőskereszt Vérszövetség nevű, állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervként működő, sajátos titkos katonai formáció és bizonyos hozzá kötődő mikrotörténeti esettanulmányok bemutatása által a Horthy-korszak első éveiben működő magyar jobboldali milicista mozgalom³¹ csupán töredékesen rekonstruálható történetét, illetve e mozgalom az 1920-as évek, majd közvetve a későbbi időszak politikai eseményeire gyakorolt (dokumentálható) hatásait. Ha lehet hinni a szórványos forrásoknak, úgy a szervezet minden valószínűség szerint szintén 1919 őszén jött létre az ellenforradalom védelmére, illetve a kommunista és más baloldali erők elleni harcra. A trianoni békeszerződés aláírása után az irredentizmust, a megcsonkított ország területi integritásának helyreállítására való törekvést is felvette a céljai közé. Lényegében az Etelközi Szövetség közvetett irányítása alá tartozott, a német *Freikorps*sokhoz hasonlóan a fegyverkezési korlátozások álló magyar haderő titkos,

³¹ Az első világháború után Magyarországon is megjelenő, részben vagy teljesen állami kontroll nélkül működő (fél)katonai alakulatokra vonatkozó kifejezést Bodó Bélától, a fehérterror néven ismert paramilitáris erőszakhullám jeles kutatójától kölcsönözöm: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

tartalékos jellegű kiegészítő alakulatainak ernyőszerveként funkcionált, ily módon pedig szoros átfedést mutatott az ellenforradalmi korszak első éveiben működő irreguláris katonai különítményekkel. A szervezet hasonló volt a német *Schwarze Reichswehr*hez, („Fekete Hadsereg”), melynek – a radikális jobboldali mozgalmakhoz, többek között a Hitler vezette Nemzetiszocialista Párthoz is szorosan kötődő – különböző szabadcsapatait, a *Freikorps*okat a német kormány is a fegyverkezési korlátozás alatt álló haderő félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte, illetve titokban felfegyverezte és pénzzel támogatta. A két fegyverkezési korlátozás alatt álló ország „árnyékhaderegei” az 1920-as években egyébként szoros kapcsolatban is álltak egymással. Narratívánk ilyen értelemben nem más, mint a magyar *Freikorps*ok története, némi nemzetközi kitekintéssel. A Kettőskereszt Vérszövetség alapvetően kettős célt szolgált, hiszen a kormány egyrészt politikai rendészeti, belső elhárítási célra használta a szervezetet, amelynek kiemelt feladatai közé tartozott a baloldali érzelmű emberek megfigyelése és az ilyen politikai szervezkedések ellehetetlenítése, másrészt tagjai a trianoni békeszerződés értelmében a környező kistantant országokhoz csatolt magyarlakta területeket

végeztek és diverziós és hírszerző tevékenységet,³² középtávú céljuk pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. A szervezet tagjai ugyanakkor – nem a kormány jóváhagyásával vagy tudtával – számos esetben átlépték a törvényes kereteket, és súlyos bűncselekményeket követtek el. A Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban hivatalosan megszűnt, a valóságban azonban tovább élt különböző, elsősorban rendvédelmi célt szolgáló, ám a formálisan a belügyi tárca irányítása alá tartozó, ám valójában továbbra is a haderő rejtett kiegészítő alakulataiként működő karhatalmi milíciák és az 1930-as évek végéig ugyancsak rejtésben tevékenykedő katonai titkosszolgálati szervezetek formájában. Az egykori különítményes katonák és fegyveres ellenforradalmárok hálózata egyáltalán nem szűnt meg működni, a második világháború éveitől pedig a kormányzat is reaktiválta e milíciákat céljai elérése érdekében, némi leegyszerűsítéssel újjáélesztve az 1920-as évek rettegett titkos katonai szervezetét, a Kettőskereszt Vérszövetséget.

A Kettőskereszt Vérszövetség töredékes történetének aprólékos feltárása után egy ahhoz

³² A diverzióról, mint a hadviselés formájáról lásd bővebben a magyar hadtudományi szakirodalomból: KŐSZEGVÁRI Tibor, *Diverzsjó*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

szorosan kötődő radikális jobboldali titkos társaságot vizsgáltam, amely valahol a paramilitarizmus és a bűnözés határán foglal helyet. Az 1920-as évek radikális jobboldali titkos szervezeteinek és titkos paramilitáris alakulatainak működésére ugyanis további, igen jó esettanulmányként szolgálhat a Cselekvő Magyarok Tábora névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellen nyomán lefolyt büntetőper irataiból tudunk. A szervezetet a rendelkezésre álló adatok alapján 1922–1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a nyugat-magyarországi felkelésben is részt vettek. Végül egy idős budapesti ékszerész sérelmére elkövetett, brutális rablógyilkosság elkövetőiként állították őket bíróság elé. Esetük remekül illusztrálja azt a tragikus társadalomtörténeti ténytet, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben irreguláris keretek között tovább katonáskodó fiatalemberek nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkeszteni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélni

biztosítani, e célból pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módszeres áthágásában találták meg boldogulásuk útját.

A Cselekvő Magyarok Táborának története után a Horthy-korszak, illetve tulajdonképpen már a Tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalmi időszak egyik igen érdekes, ugyanakkor kevésbé kutatott, a fent említett organizációkhoz is igen szorosan kötődő magyar jobboldali szervezet történetének feltárására tettem kísérletet a monográfiámban. E szervezet nem más, mint a Fehér Ház nevű, alapvetően a középrétgeket és a kispolgárságot képviselő, legitimista szellemiségű mozgalom, majd a később ebből kinövő, egészen 1945-ig legális egyesületként is működő Fehér Ház Bajtársi Egyesület. E szervezet története már csak azért is érdekes, mert mint az köztudomású, a Tanácsköztársaság összeomlása, a kommunista kormányzatnál is sokkal rövidebb életűnek bizonyult Peidl-kormány mérsékelt erőszakkal való megbuktatása révén 1919-ben rövid időre vitatható legitimitású miniszterelnököt is adott Magyarországnak Friedrich István legitimista politikus, a Károlyi-, majd a

Berinkey-kormány korábbi honvédelmi államtitkára személyében. Friedrich István 1919-ben elveszítette korábban is csak névleges politikai hatalmát, amelyet a két világháború között szinte végig igyekezett visszaszerezni, sikertelenül, e célból pedig számos legitimista szervezetet alapított, amelyek jobbára a kormányzó Egységes Párt lojális ellenzékét alkották. Ilyen volt a Szittyák Magyar Fasiszta Táborának névre hallgató, elsősorban fiatalokat tömörítő, radikális jobboldali politikai szervezet, mely nem volt egyéb, mint az FHBE titkos társaság jellegű, részben a nyilvánosság kizárásával működő, az ezotériát sem nélkülöző szárnya, szatelliteszervezete, vagy a Dénesfay Dinich Győző egykori különítményes tiszt irányítása alatt álló Rongyos Gárda Tagozat, az egyesület félkatonai szárnya. Friedrich az 1920-as években Gömbös Gyulával is szorosan együttműködött, az FHBE működése pedig kevésbé választható el a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párttól és a körülötte szerveződő fajvédő mozgalomtól, tehát tulajdonképpen az Ébredő Magyarok Egyesületétől, a Magyar Országos Véderő Egylettől, a Kettőskereszt Vérszövetségtől a Gömbös által szinte végig irányított Etelközi Szövetségtől. Noha a marxista történetírás az FHBE-t is igyekezett összemosni a nyilaskeresztes mozgalommal, Friedrich István, mint a Keresztény Ellenzéki Párt vezetője – és vele együtt természetesen a

párthoz végig szorosan kötődő Fehér Ház Bajtársi Egyesület – bár az 1930-as években valóban együttműködött a nyilasokkal, ugyanakkor bizonyos fokú távolságot is tartott tőlük. Friedrich katolikus és legitimista pártja, így vele együtt az FHBE a radikális jobboldalon az 1930-as években már ódivatúnak, korszerűtlennek számított, ezért nem is tudott a magyar szélsőjobboldal meghatározó erejévé válni.

Az FHBE töredékes története után következett a Kékek Klubja, a Horthy-korszak egyik legtitokzatosabb radikális jobboldali, titkos társaságként, vagy legalábbis elvileg részben titkos szervezetként működő egyesületének a lehetőségek szerint történő bemutatása. Bár az alapvetően nemesi jellegű, az úri osztály tagjait tömörítő szervezetnek volt bizonyos fokú reputációja, és a második világháború utáni marxista emlékezetpolitikai és történettudományi diskurzusban is rendre felbukkan a neve, történetéről és tevékenységéről valójában alig-alig tud valakit a történettudomány. A Kékek Klubja megalakulásának körülményeit, működését, céljait és szellemiségét és személyi összetételét leginkább egyetlen 1945 után keletkezett, nem túl terjedelmes, ugyanakkor politikai szempontból elfogult levéltári forrásból ismerhetjük meg. E forrás nem más, mint egy 1947-ben keletkezett politikai rendőrségi jelentés, amely ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának

őrizetében található. A dokumentum más állambiztonsági iratokhoz hasonlóan halmozott forráskritikával kezelendő, hiszen a második világháború után a megszálló szovjetek által befolyásolt magyar hatóságok a későbbi marxista történetíráshoz hasonlóan mindent elkövettek, hogy a Horthy-rendszer szervezeteinek és politikusainak történelmi szerepét, tevékenységét minél inkább eltúlozzák, negatív színben tüntessék fel, valamint a jobboldali és szélsőjobboldali organizációkat és közszereplőket sokszor reflektálatlanul összemossák. Nem lévén azonban más komolyabb és részletesebb forrás a kezünkben, a Kékek Klubja töredékes történetét részben az említett irat alapján kísérlem meg rekonstruálni, amennyire az lehetséges. Segítségül hívok továbbá sajtóforrásokat is, hiszen a Kékek Klubja működésének, bár minden bizonnyal voltak titkos, nem nyilvános aspektusai, a Fehér Ház Bajtársi Egyesülethez hasonlóan bejegyzett, alapszabállyal rendelkező, kifelé nyilvánosan működő egyesület volt, amely időről időre rendezvényeket szervezett, publikus tevékenységet is kifejtett, jelentőségét és befolyását pedig a marxista források és szakirodalom minden valószínűség szerint erősen eltúlozták.

A radikális jobboldalhoz, a magyar nacionalista titkos társaságokhoz és az ezekkel szoros átfedésben álló katonai körökhöz a korszakban számos, többnyire

komolytalan államcsínyterv kötődik, melyekről úgy gondoltam, a korszak politikatörténetének kellően fontos eseményei ahhoz, hogy egy önálló fejezetben foglalkozzam vele. Ezek közül a kormányzat megdöntésére irányuló szervezkedések közül leginkább Ulain Ferenc, a kormánypártból kivált fajvédő nemzetgyűlési képviselő, Gömbös Gyula barátja és bizalmasi embere, illetve társai, dr. Szemere Béla kórházigazgató főorvos és Bobula Titusz Amerikai Egyesült Államokból hazatért, jómódú építésmérnök 1923-as államcsínyterve érdemli meg a legnagyobb figyelmet, amelyet egyébként a német nemzetiszocialista mozgalom közreműködésével, a bajor sörpuccs-csal egy időben kívántak volna végrehajtani. A *magyar sörpuccs* képtelen, már-már mulatságos, ugyanakkor valós politikai jelentőséggel és nemzetközi politikai vonatkozásokkal bíró története mellett ismertettem azonban az 1923-as év két még komolytalanabb, kocsmaasztaltól kiindult államcsínytervét, az úgynevezett Három Kapás-puccstervet és a Csocsó Bácsi-féle összeesküvést.

Az államcsínytervekhez szorosan kapcsolódtak a *terroristák*, vagy ahogyan a korabeli sajtónyelvben gyakran nevezték őket, *terrorfiúk* (az elnevezés egyébként használatos volt mind a Tanácsköztársaság idején működő, radikális baloldali fegyveresekre, mind az 1920-as évek jobboldali félkatonai szervezeteinek

tagjaira), hiszen a radikális jobboldalhoz az 1920-as években számos terrorcselekmény kötődött, melyek megkísérelték megrendíteni, aláásni a bethleni konszolidációt. A rövid ideig Magyarországon is elburjánzó szélsőjobboldali terrorizmus ugyancsak megérdemel egy hosszabb, önálló fejezetet. E többnyire antiszemita és antantellenes indíttatású merényletek java része a korszak befolyásos, egyre inkább pártszerűen, és részben persze titokban működő szélsőjobboldali szervezetének, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai szárnyából, a Nemzetvédelmi Főosztályból indult ki, mely tulajdonképpen a Kettőskereszt Vérszövetség egyik tagszervezete, áttételesen pedig a fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő egyik titkos, tartalékos jellegű, bár csupán korlátozott kormányzati kontroll alatt álló kiegészítő alakulata volt. E cselekmények közül is kiemelkedik a nyolc ember halálát okozó, 1922. április 3-ai erzsébetvárosi bombamerénylet, az ugyancsak 1922-ben tervezett, bár a szerencsének köszönhetően meg nem valósult jászkarajenői antiszemita merényletterv, vagy a hírhedt, 1923. december 24-én elkövetett, három ember életét követelő csongrádi bombamerénylet. E három esetet, azok szereplőit és az utánuk lefolyt büntetőeljárásokat, közülük is kiemelten a hatalmas nyilvánosságot kapott erzsébetvárosi merényletet igyekeztem részletesen

bemutatni, felderítve azt is, milyen következtetések vonhatók le a korai magyar titkos-féltitkos szélsőjobboldali szervezetek kormányzathoz és haderőhöz való viszonyáról.

Ami a korai magyar radikális jobboldali titkos szervezetek és hozzájuk kötődő milíciák máig nem túl bőséges historiográfiáját illeti, a Kádár-rendszerben az ideológiailag elfogult marxista történetírás igyekezett a Horthy-korszak valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak, illetve a hozzájuk kötődő félkatonai alakulatoknak a jelentőségét és tevékenységét felnagyítani, olykor már-már afféle árnyékkormányként, árnyékhadseregként, másik államhatalomként beállítva e társaságokat. Könyvem ezért részben a hiánypótlás igényével is fellép, többek között azzal a céllal, hogy a magyar történelem azon fejezetét, amelyet a marxista párttörténészek, például Hollós Ervin, Nemes Dezső, Dósa Rudolfné, Kerekes Lajos, Hetés Tibor vagy éppen Tóth Tibor ideológiailag erősen elfogult szemüvegen keresztül, leegyszerűsítésekkel meséltek el, az objektivitás igényével próbálja meg újra elmesélni. A monográfiámban vizsgált szervezetek ugyanis kétségtelenül nem a marxista történetírás fantazmagóriái, hanem valóban létező, és egy ideig valós politikai befolyással rendelkező politikai organizációk volt, a befolyásuk azonban korántsem

volt végtelen, sőt, az 1920-es évek közepére-végére jelentősen lecsökkent, működésük tulajdonképpen eljelentéktelenedett. Igaz ugyanakkor, hogy változó intenzitású működésük egészen 1945-ig, a második világháború végéig végigkísérhető, és álláspontjuk egyáltalán nem volt egységes a magyar kormányzat Németország agressziós politikája melletti elköteleződését illetően. Az 1930-as években ugyanis a magyar politikai szcénán belül a régi személyes kapcsolatokból fakadó átjárhatóság ellenére egyre határozottabban kettévált a régi, fajvédő alapokon álló, alapvetően kormány- és kormányzóhú szélsőjobboldal és a német és olasz mintára és támogatással szerveződő, alapvetően az a rezsim megdöntésére törvő magyar nemzetiszocialista mozgalom. A magyar radikális jobboldali titkos társaságok két világháború közötti, csak töredékesen feltárható története a magyar szélsőjobboldal diverzifikálódásának folyamatára is határozottan rávilágít. Noha az egyes titkos és féltitkos radikális jobboldali szervezetek tagjai 1919–1920 folyamán még nagyjából azonos célokért küzdöttek, az 1944-es, sikertelen kiugrási kísérlet során végül már teljesen ellentétes oldalak és politikai érdekek mentén kötelezték el magukat.

Itt érdemes monográfiámból egy részletet idéznem, és megjegyezni, hogy Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke Kádár Gyula

ezredest – aki 1942-től a propaganda- és szabotázsstevékenységért felelős 6. vkf. osztály, majd 1943 augusztusától a hírszerzésért felelős 2. vkf. osztály vezetője volt³³ – egy 5000 fős, irreguláris keretek között működő katonai segéderő megszervezésével bízta meg már 1943 végén,³⁴ melyben végül Héjjas mint a diverziós hadviselés szakembere ugyancsak tevékenyen részt vett. Az egykori paramilitáris vezető 1943–1944-ben titokban, szakaszvezető századosi (vagy már őrnagyi) rendfokozatban ugyanis a Magyar Királyi Fővezérség Különleges Csoportjánál szolgált. Az ellenforradalmi időket idéző nevet viselő Fővezérség a második világháború idején nem volt más, mint a Honvéd Vezérkar harcoló csapattesteket irányító törzse, mely közvetlenül a Vezérkari Főnökség alárendeltségébe tartozott, ezen belül pedig a Különleges Csoport a propaganda-, szabotázs- és diverziós akciók kivitelezéséért felelt, és elsősorban Csehszlovákia és Románia elleni, a hivatalos hadviselés keretei közé nem illő műveleteket bonyolított.³⁵

³³ SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001, 160–161.

³⁴ BODÓ, Héjjas Iván.

³⁵ BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021, 19–25.

A kormányzat és a hadvezetés ebben az időszakban már átlátta, hogy a németek valószínűleg el fogják veszíteni a második világháborút, és a magyar politikai és katonai elit egy részében értelemszerűen komolyan felmerült a háborúból való kiugrás lehetősége.³⁶ A Vezérkar ebben az időszakban egyébként számos magyar paramilitáris, esetlegesen a hadsereg irreguláris kiegészítő alakulataként felhasználható szervezettel, veteránegyesülettel folytatott titkos egyeztetéseket, az ilyen szervezetek és a reguláris haderő közötti szoros kapcsolat és átjárhatóság, mint korábban említettem, az 1920-as évek zavaros, mondjuk így, „különítményes” időszaka után végig megmaradt, a második világháború kitörése és az ország hadba lépése után pedig egyenesen felerősödött. A jórészt első (és később már második) világháborús veteránokból álló milíciák, paramilitáris egyesületek, irreguláris katonai szervezetek változó intenzitással, de végül is a két világháború között végig a magyar haderő rejtett szatelitalakulataiként funkcionáltak még akkor is, ha időnként feszültségek támadtak a szabadcsapatok és a kormányzat/hadvezetés között. A „rejtés” időszakában

³⁶ A sikertelen kiugrási kísérletről a közelmúlt magyar szakirodalmából lásd bővebben: UNGVÁRY Krisztián, *Kiugrás a történelemből. Horthy Miklós a világpolitikai színpadán*, Budapest, Open Books, 2022.

a kormányzat fegyverkezési korlátozásokat igyekezte kijátszani velük, a második világháború kitörése után pedig továbbra is jól jöttek a hadvezetés számára a hivatalos katonapolitikai elképzelések közé nem illeszkedő hadműveletek végrehajtása céljából. A kiugrás terve pedig 1943-ban éppen ilyen elképzelés volt, hiszen nem jelentett volna mást, mint a magyar haderő szembefordulását a szövetséges németekkel. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök, a 6. vkf. osztályt vezető Kádár Gyula ezredes, Éliássy Sándor rendőr-főkapitány és Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség főfelügyelője a németbarát szélsőjobboldal és egy esetleges kiugrási kísérlet esetén a németek mellé álló állami fegyveres alakulatok elleni fellépés céljából egy ötezer fős „segédrendőrség” és tizenötezer fős „segédcsendőrség” felállítását kezdeményezte – a karhatalmi alakulatok személyi összetételénél pedig kiemelt szempont lett volna, hogy a tagok nem állhatnak kapcsolatban (németbarát) szélsőjobboldali mozgalmakkal, lehetőleg legyenek katonaviseltek, illetve rendelkezzenek saját fegyverekkel.³⁷ Ez az elképzelés végül nem valósult meg, mint ahogyan a kormányzó nevét viselő szegedi gyalogezred németellenes érzelmű katonákkal való feltöltése és száz

³⁷ BARTHA, *Véres város*, 22.

százalékban kormányzóhű karhatalmi alakulattá történő átszervezése sem.

A magyar hadvezetés tárgyalta továbbá báró Atzél Edével, a Wesselényi Lövészegylet vezetőjével, aki azt állította, hogy a visszacsatolt Erdélyben rengeteg megbízható ember felett diszponál,³⁸ illetve vitéz Kiss János nyugállományú altábornaggal, a Kettőskereszt Vérszövetség egyik utódszerve, a Turáni Vadászok Országos Egyesülete (TVOE) vezetőjével is, azonban Kádár Gyulának Atzél Edét túlságosan „zavaros fejű embernek”, a TVOE-t pedig túlságosan „értelmiségi jellegű szervezetnek” tartották.³⁹

A választás tehát végül Héjjas Iván egykori különítményparancsnokra, a gerillahadviselés specialistájára esett, aki minden szempontból megbízhatónak bizonyult...

Miként arra Kádár Gyula ezredes emlékiratában maga is utal, Héjjas valószínűleg Horthy Miklós kormányzó személyes akaratából lett végül a száz százalékban az államfő személyéhez hű, gyakorlatilag kizárólag az ő irányítása alá tartozó irreguláris katonai alakulat parancsnoka, és itt talán érdemes néhány

³⁸ Kádár Gyula, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1978, 519.

³⁹ HOLLÓS Ervin, *Rendőrség, csendőrség, V/2*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1971, 225–226. Idézi: BARTHA, Véres város, 23.

mondat erejéig magát a 6. vkf. osztály vezetőjét idéznünk:

„Végül, hosszas töprengések után, Héjjas Ivánra esett a választás. Gondolom, ez Horthy kívánsága volt, Szombathelyi velem már mint tényt közölte. Héjjas mint a »rongyos gárda« vezetője, kétségtelen tapasztalatokkal rendelkezett a szabadcsapatok ügyében; a kormányzóhűség tekintetében minden gyanún felül állt; szélsőségesen sovén nacionalista meggyőződésű ember volt, ezért most, amikor a németbarátokkal szemben is fellépésre kerülhetett volna sor, megfelelő embernek tartották. És bármennyire hihetetlenül hangzik is – ellenforradalmi múltjának és viselt dolgainak ismeretében –, mégis tény, hogy a nyilasok és szélsőjobboldaliak szemében »átpártolt, renegát zsidóbarát«-nak számított, amit számos korrupciójával bizonyítottak is. Héjjas meggyőződés szerint nem volt németbarát. Tudta és érezte, hogy egy nyilas kormányzat feltétlenül letaszítaná a Horthytól kapott pozíciójából (névleges államtitkár). És ugyanilyen megbízhatónak számított szemébe egy esetleges baloldali megmozdulás esetében is, lévén 1919-cel kapcsolatban nem kevés elszámolnivalója [volt]. Ismeretes volt az is, hogy Héjjasnak a Kecskemét környéki tanyavilág parasztságánál – elsősorban a kisbirtokos kulákságnál – nagy presztízse volt...”⁴⁰

⁴⁰ KÁDÁR, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, 519–521.

Kádár Gyula ezredesnek persze a névrokonáról, Kádár János kommunista politikusról elnevezett korszakban stílusát tekintve némileg alkalmazkodnia kellett a pártállami diktatúra elvárásaihoz, ha azt akarta, hogy visszaemlékezése legalább részleges és cenzúrázott változatban megjelenjen. Ezzel magyarázható a fent idézett rövid részletben szereplő „kulákozás” is. Azonban a 6. vkf. osztály egykori vezetője nagy vonalakan valószínűleg jól látta a korszak történéseit. Eljött hát az időszak, mikor Héjjas, ekkoriban már tartalékos százados, egy rövid időre újra szerepet játszhatott a magyar hadtörténelemben. Részen egykori rongyos gárdistákból és a Kettőskereszt Vérszövetség valamikor tagjaiból szerveződő irreguláris katonai alakulatának a fő célja az lett volna, hogy elősegítse Magyarország kiugrását a világháborúból, illetve az ország – ekkoriban már előre látható – német megszállása esetén szembeszálljon a németekkel.⁴¹ Az alakulat gerincét az egykori Alföldi Brigád tagjai, a Kecskemét környéki tanyavilág katonaviselt gazdái adták, a szervezésbe pedig szinte értelemszerűen bekapcsolódott Héjjas régi baj- és eszmetársa, Francia Kiss Mihály is.⁴² Itt is megemlíthetjük, hogy mai, de reguláris keretek között

⁴¹ BARTHA, Véres város, 21.

⁴² KÁDÁR, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, 520.

még az 1940-es évekbeli körülmények között egy ekkora létszámú katonai alakulat parancsnoki pozíciója legalább ezredesi vagy egycsillagos tábornoki rendfokozatot feltételez, így Héjjas katonai rendfokozata egyáltalán nem tükrözi vissza azt az informális politikai és katonai befolyást, amellyel ténylegesen rendelkezett. Ebben az időszakban a különítményparancsnok tulajdonképpen egy rövid időre közvetve ismét a magyar katonai elit részévé válhatott, hasonlóan az 1919 és 1921 közötti fehérterror időszakához.

Kádár Gyula visszaemlékezése szerint az 1943-ban megszerveződő alakulat ugyanakkor nem egy állandóan fegyverben tartott, élő katonai egység volt, hanem csupán számon tartott emberei voltak, akiket riadóztatásuk esetén gyorsan össze lehetett hívni és fel lehetett fegyverezni. A fegyvereket nem az egyes katonák otthonában, hanem az egyik kecskeméti laktanyában tárolták, az embereket pedig kéthetes turnusokban képezték ki a Honvédség V. Hadtestének orgoványi kiképzőtáborában. Az irreguláris katonák a kiképzés alatt polgári ruhában, mindenféle megkülönböztető jelzések nélkül gyakorlatoztak, majd a kiképzési idő után hazatértek, Héjjas pedig azt a bizalmas utasítást kapta, hogy az alakulat bármilyen körülmények között álljon a kormányzó

rendelkezésére, és azok ellen harcoljon, akiket a kormányzó ellenségüknek kijelöl.⁴³

A szervezkedés azonban nem maradhatott teljes titokban, és a Honvédelmi Minisztériumban, valamint a Honvédség állományában a németbarát, hungarista érzelmű katonatisztek is hamar felfigyeltek rá, és nehézségekbe ütközött a katonák felszerelésének biztosítása. A Honvédelmi Minisztérium Anyagi Osztálya első körben mereven elzárkózott a felszerelések kiadásától, a Hadművelési Csoport vezetője pedig kíváncsi volt az alakulat szervezésének céljára. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök az egység felállítását azzal indokolta, hogy egy ilyen irreguláris katonai alakulatra szükség lehet a délvidéki partizánmozgalmak elleni harcban. Kádár Gyula visszaemlékezése szerint a Vezérkari Főnökség és a Honvédelmi Minisztérium vezetése alapvetően szükségtelennek látta egy ilyen kétes összetételű és jogállású alakulat felállítását a haderő, a rendőrség és a csendőrség mellett, azonban Szombathelyi, Kádár és ifjabb Horthy Miklós, a kormányzó fia közbenjárására végül megindulhatott a kiképzés, az alakulat alegységeinek parancsnokai pedig idősebb ellenforradalmár veteránok, volt rongyos gárdisták

⁴³ Uo. 521.

voltak.⁴⁴ Az alakulat fegyvereit az ország számos részén, elsősorban Kecskeméten és környékén, de részben a budatétényi Lanária-telepen és a Bakonyban rejtették el.⁴⁵

Miként arra Bartha Ákos, a második világháború végi magyar katonai ellenállás történetének kiváló kutatója felhívja a figyelmet, az orgoványi kiképzőtáborban nem csupán „rongyos”-nak címkézett irreguláris katonák, de a Magyar Tűzharcosok Szövetsége nevű, immár nem csupán első, de második világháborús veteránokat is tömörítő paramilitáris veteránegyesület tagjai is gyakorlatoztak. A Tűzharcos Szövetség társelnöke báró Ullein-Reviczky Antal, a magyar királyi Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője volt, aki ekkoriban titkos diplomáciai megbízatással ugyancsak a háborúból való kiugrás előkészítésén dolgozott. Bartha Ákos megállapításai szerint a Magyar Tűzharcos Szövetség irreguláris katonái a Turáni Vadászokhoz hasonlóan elsősorban a Bácskában láttak el hírszerző-elhárító feladatokat, és némi túlzással eleve Horthy Miklós kormányzó „magánhadseregének” szánták a szervezetet.⁴⁶ Szomorú történeti tény, hogy Ullein-Reviczky Antalt,

⁴⁴ Uo. 522.

⁴⁵ BARTHA, *Véres város*, 23

⁴⁶ Uo.

aki a német megszállás után nem volt hajlandó a német kollaboráns Sztójay-kormányt szolgálni, 1944-ben még magyar állampolgárságától is megfosztották...⁴⁷

Kádár Gyula visszaemlékezésében egyébként az alábbi, találó és pontos leírással emlékezik meg a Fővezérség Különleges Csoportja alárendeltségében felállított, Héjjas parancsnoksága alatt álló milíciáról:

„A csoport reguláris alakulatnak a szó jogi értelmében nem tekinthető, mert nem képezte a honvédség hadrendi részét. Olyan, valóságban nem működő irreguláris alakulatnak minősíthetjük, amely nem egyéni kezdeményezésből létesült, hanem az államfő akaratából és annak parancsára. Kétségtelenül számoltak azszal, hogy adott esetben a kormányzó és a kormány megdöntésére irányuló németbarát és jobboldali akciók letörésére használják fel, azonban emellett egy a kormányzó ellen irányuló baloldali megmozdulás esetében is alkalmazásra került volna. Mivel ebben az időben a nagyobb veszedelmet a német irányítás alatt álló nyilas és szélsőjobb erők képviselték, nyugodtan mondhatjuk, hogy ez volt a kézenfekvőbb hivatása. Ez persze korántsem jelentheti, hogy valamiféle »ellenállási« kísérlet magaslatára emelhetnénk, még akkor sem, ha tudjuk, hogy egy esetleges baloldali megmozdulás esetében nem lett volna szükség az alakulatra, lévén a csendőrség, honvédség stb. ennek letörésére tökéletesen elég.

⁴⁷ Uo.

És végül úgy voltunk ezzel is, mint minden mással: nekirugaszkodás, fecsegés, tervezgetés, szándék – és amikor a döntő pillanat eljött a cselekvésre: meghunyászkodás, visszahúzózkodás, sőt kimosakodás.”⁴⁸

Héjjas Iván egykori fajvédőként tehát kormányzóhű, egy idő után pedig ezzel párhuzamosan erősen németellenes politikus volt, aki semmilyen körülmények között nem volt hajlandó a nyilaskeresztes mozgalomhoz csatlakozni, jórészt németellenes ellenállási céllal felállított irreguláris katonai alakulata azonban végül nem játszott különösebb szerepet a magyarországi hadieseményekben. Kádár Gyula visszaemlékezésében megjegyzi, hogy a Héjjas-milícia felhasználása végül akkor sem merült fel, mikor a nyugati nagyhatalmak a kiugrási kísérlet keretében azt várták volna a magyar haderő egy részétől, hogy partizánharc keretében vegye fel a harcot a megszálló német alakulatokkal.⁴⁹

Magyarország 1944. márciusi német megszállása után Héjjas barátját és eszmetársát, Dénesfay Dinich Győzőt, a Fehér Ház Bajtársi Egyesület legitimista radikális jobboldali szervezet a haderővel ugyancsak szoros kapcsolatban álló félkatonai szárnya, a Rongyos

⁴⁸ KÁDÁR, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, 522.

⁴⁹ Uo. 523.

Gárda Tagozat vezetőjét a megszálló németek 1944 májusában végül letartóztatták és meggyanúsították, hogy a Rongyos Gárdából németellenes irreguláris katonai alakulatot szervez, és a megszálló német erők elleni lázadást akar kirobbantani.⁵⁰ Dénesfay Dinich Győző, az egykori rettegett különítményes tiszt és nyugat-magyarországi felkelő Héjjashoz hasonlóan ugyan maga is kétségtelenül szélsőjobboldali és antiszemita nézeteket valló ember volt, ugyanakkor a nemzetiszocialista németekkel és magyar követőikkel, a nyilaskeresztesekkel és egyéb nemzetiszocialista mozgalmakkal egyáltalán nem szimpatizált, sokkal inkább az autoriter konzervatív kormányzat és Horthy kormányzó híve maradt.⁵¹ A régi fajvédő alapokon álló, illetve a németbarát nemzetiszocialista szélsőjobboldal közötti kontrasztot mindenesetre jól érzékelteti, hogy az 1920-as évek egykori különítményparancsnokai közül Héjjas például végig hű maradt a kormányzóhoz, Prónay Pál viszont, ha ideológiai értelemben nem is lett egyértelműen nemzetiszocialista, de paramilitáris vezetőként Magyarország német megszállása után a nyilaskeresztes kormánynak is felajánlotta a szolgálatait. Ilyen értelemben még egyértelműbb a kontraszt például Héjjas és Endre László között: az

⁵⁰ BARTHA, *Véres város*, 20.

⁵¹ Uo.

előbbi a régi fajvédő eszmék híveként a magyarországi szélsőjobboldal németellenes szárnyának egyik vezetője lett, míg utóbbi a kollaboráns Sztójay-, majd az immár teljes mértékben német irányítás alatt álló Szálasi-kormány tisztviselőjeként a magyarországi zsidóság megsemmisítésének egyik fő megszervezőjévé és így a Harmadik Birodalom tömeggyilkos politikájának magyar kiszolgálójává vált. A két hírhedt magyar radikális jobboldali politikus életútjában közös, hogy katonatiszteként részt vettek a Tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalomban, majd a részben a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása és irredenta célok megvalósítása érdekében működő magyar irreguláris katonai alakulatok szervezésében.⁵² Mindketten vezető tagjai voltak az 1920-as évek jelentős politikai befolyást gyakorló, radikális jobboldali titkos szervezeteinek, az Etelközi Szövetségnek és a Kettőskereszt Vérszövetségnek, illetve részben nyíltan működő tömegszervezeteinek, az Ébredő Magyarok Egyesületének és a Magyar Országos Véderő Egyletnek. Vitézi címüket is ugyanakkor, 1929-ban kapták meg, közös barátjukkal, Gömbös Gyula honvédelmi államtitkárral,

⁵² VÁGI Zoltán, Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944, in *Tanulmányok a holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

Magyarország későbbi radikális jobboldali miniszterelnökkel együtt. Ezenfelül mindketten viszonylag magas beosztású közszerződési tisztviselőként futottak be karriert – Héjjas előbb parlamenti képviselő, majd minisztériumi osztályvezető, végül címzetes államtitkár, Endre főszolgabíró, alispán, de facto belügyminiszteri jogkörrel gyakorló belügyi államtitkár, végül a nyilaskeresztes kormány idején rendkívüli főkormánybiztos lett. Nagy vonalakban ugyanonként indultak 1919–1920-ban, még szűkebb pátriájuk, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye is közös volt, és az 1920-as években személyes, baráti jó viszony kötötte össze őket. Ultranacionalista és antiszemita ideológiai elképzeléseik merőben hasonlóak voltak, ugyanazon titkos politikai és paramilitáris szervezetekben vállaltak vezető szerepet, ám a második világháború végén mégis ellentétes oldalra álltak, ami az egyre növekvő német befolyáshoz és Magyarország szuverenitásához való viszonyukat illeti.⁵³

Magát Héjjast – ugyancsak Kádár Gyula ezredes visszaemlékezése szerint – Magyarország 1944. márciusi német megszállása után a Gestapo azonnal berendelte, mivel tudtak a megbízatásáról és az általa

⁵³ BARTHA Ákos, *Törzssökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

szervezett irreguláris katonai alakulatról. Héjjas azonban 1919–1921-es ellenforradalmár, „zsidóüldöző” múltjára hivatkozott, és mivel a parancsnoksága alatt álló irreguláris katonai egység lényegében csak papíron létezett, illetve jelentős harcértékkel nyilván nem rendelkezett, csupán határozottan megtiltottak neki mindenféle további katonai szervezkedést, és a továbbiakban nem törődtek vele.⁵⁴

Itt juthatunk el az 1944–1945-ös, németellenes magyar katonai ellenállás Bartha Ákos által a fentebb már számos szöveghelyen idézett, kiváló monográfiában feldolgozott történetéhez, melyben azonban a rendelkezésre álló források alapján Héjjas és az alárendeltségébe tartozó irreguláris katonai alakulatok szervezetten, érdemben és tevékenyen végül nem vettek részt. Ahogyan Pócs Nándor Kováts Tivadar különítményes tisztt, az Országos Nemzetvédelmi Szövetség ügyvezető igazgatójának pályája kapcsán fogalmaz, valószínűleg ez volt az a pont, amikor a magyar irreguláris katonák, akár a németek és magyar elvbarátaik, a nyilaskeresztesek, akár a háborúból kiugrani készülő, autoriter

⁵⁴ KÁDÁR, *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, 523.

konzervatív magyar kormányzat mellett kötelezték el magukat, végül *kibullottak a történelmi időkből...*⁵⁵

A szükségszerűen töredékes történet(ek)et felvázoló, de talán egy narratívává, monográfiaszerű egészéé mégis összeálló mikrotörténeti esettanulmányok közgyűjteményi, levéltári forrásbázisának igen nagy része, mivel a korai magyar radikális jobboldali paramilitáris mozgalmak története – ironikus módon – leginkább az egyes tagok által elkövetett, súlyos atrocitások nyomán indult büntetőeljárások levéltári forrásai alapján kutatható, büntetőeljárások keretében keletkezett, igazságszolgáltatási – rendőrségi, ügyészségi vagy bírósági – szervek által képzett irat. E források többsége a Budapest Főváros Levéltára őrizetében, jogszolgáltatási szervek fondjaiban található.

Ezzel együtt, mivel a korai magyar radikális jobboldali, titkos és paramilitáris szervezetek, melyek vezetői között egyébként igen nagy arányban találunk tényleges állományú katonatiszteket, élénken keresték a külkapcsolatokat – egy ideig a kormány tudtával és beleegyezésével – hasonló, német és osztrák organizációkkal (mondhatnánk, mindez a Horthy-korszak magyar diplomáciatörténetének egyik kevésbé ismert fejezete), az erre vonatkozó iratok közül is

⁵⁵ Pócs, *Varjúsereg*, 143.

válogattunk néhány érdekes forrást, melyek többnyire a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Magyar Királyi Külügyminisztérium Politikai Osztályának rezervált iratai között találhatóak.

A radikális jobboldal és a magyar állam komplex viszonyát persze tovább árnyalja az a tény, hogy a korabeli állami titkosszolgálati szervek, bár végig inkább a radikális baloldalt tartották az államra sokkal veszélyesebb politikai tényezőnek, időnként azért a szélsőjobboldalt is szemmel tartották. Bár vizsgálódásom évköre elsősorban az 1919 és 1925 közötti időszakra esik, 1925-re pedig Bethlen István miniszterelnök határozott konszolidációs politikájának köszönhetően a radikális jobboldal egy időre sokat veszített érdekérvényesítő erejéből, a sokszor titokban, konspiratív keretek között működő, szélsőjobboldali milicista szervezetek és a magyar állam komplex és ellentmondásos kapcsolatát ugyancsak jól megvilágítja egy 1926-os keletkezésű, terjedelmes titkosrendőri jelentés, mely a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn.⁵⁶

A jelen munka „főkötetét” képező monográfia forrásbázisának további igen fontos, ugyanakkor halmozott forráskritikával kezelendő részét képezik az

⁵⁶ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. A titkos társaságok felfedése, 1926.

1945 után keletkezett politikai rendészeti és politikai igazságszolgáltatási iratok, amelyeket a kommunista rendszer államhatalmi szervei részben rendszerlegitimációs céllal keletkeztettek, ugyanakkor ezzel együtt is jelentős forrásértékkel bírnak, hiszen ideológiai elfogultságuk és prekoncepcióik mellett elég sok valós részletet tártak fel a Horthy-rendszer állami szerveinek és politikai szervezetinek működéséről. E források többsége ma értelemszerűen az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának őrizetében található.

Fentebb már hivatkozott monográfiám, és az ahhoz kapcsolódó, terjedelmes elektronikus forráskiadvány és életrajzi adattár, valamint fényképgyűjtemény kiegészítésének, szupplementumának szánom a következőben közlendő bibliográfiát. A két világháború közötti különítményekről, titkos-féltitkos, olykor kevésbé titokban működő, paramilitáris alakulatokról, illetve a fedőszerveikként működő, kifelé nyíltan megnyilvánuló veteránegyesületekről szóló eddigi szakirodalom historiográfiai értékelését a továbbiakban (újra)közlöm.

ÖSSZEFOGLALÓ A HORTHY-KORSZAK TITKOS ÉS FÉLTITKOS RADIKÁLIS

JOBBDALI SZERVEZETEINEK ERŐSEN TÖREDÉKES HISTORIOGRÁFIÁJÁRÓL

Az 1920-as évek korai magyar titkos-féltitkos, illetve ezzel szoros összefüggésben sokszor paramilitáris, katonai jellegű, a fegyverkezési korlátozások alatt álló hadsereggel is igen szoros kapcsolatban álló, felfegyverzett szélsőjobboldali szervezeteinek, a különböző különítmények, karhatalmi egységek, az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Magyar Országos Véderő Egylet milíciái, valamint ezek csúcsszerve, a kvázi-állami szervezatként működő Kettőskereszt Vérszövetség, továbbá a jobboldali társadalmi egyesületeket irredenta szellemben irányító, erősen kormányközeli-kormánypárti Etelközi Szövetség historiográfiája köztudottan nem túl bőséges. A téma elérhető szekunder irodalma elsősorban a rendszerváltás előtti időszakban keletkezett, így az erről szóló, elérhető művek igen nagy része ideológiailag meglehetősen elfogult. Történeti adattartalmukban ugyanakkor igen sok esetben máig meglepően jól használható munkákról van szó, így hiba lenne, ha a mai kutató e művekre egyáltalán nem hivatkozna.

A jelen munka egyik igen fontos historiográfiai előzménye a maga erős marxista elfogultságával együtt például a Nemes Dezső és Karsai Elek szerkesztésében 1956 és 1976 között megjelent, *Iratok az ellenforradalom*

történetéhez I–V. címet viselő, terjedelmes forráskiadvány-sorozat, melynek (többnyire Nemes Dezső által írott) bevezető tanulmányai a puszta eseménytörténet szintjén máig többé-kevésbé helytálló állításokat tartalmaznak, ám egyúttal erős kritikával is kezelendők. A tendenciózus válogatás ellenére ugyanakkor a könyvsorozatban közölt források között számos olyan iratot találunk, amelyek az 1919 és 1925, illetve áttételesen a teljes 1919 és 1945 közötti időszak és a (korai) magyar jobboldali radikalizmus, illetve a szélsőjobboldali mozgalmak és a magyar állam kapcsolatának kutatásához máig felbecsülhetetlenül hasznos források (elsősorban a fehérterror 1919 és 1921 közötti időszakára nézve), noha értelmezésükhöz mindig ajánlatos valamely kontrollforrást is megvizsgálni – már ha ilyen rendelkezésre áll.

Az 1920-as évek jobboldali titkos társaságainak és fegyveres milíciáinak, állami és kváziállami irreguláris katonai alakulatainak története szempontjából fontos kiadott források továbbá Prónay Pál alezredes memoárja,⁵⁷ Shvoy Kálmán tábornok napló- emlékirata,⁵⁸ valamint Zadravecz István táborigazgató

⁵⁷ PRÓNAY Pál, *A batárban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

⁵⁸ SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

emlékirata.⁵⁹ E három, korabeli befolyásos katonatisztekől származó, tudományos igényességgel publikált egodokumentum marxista hangvételű bevezető tanulmányaik és jegyzetapparátusuk mellett a Horthy-korszak pótolhatatlanul fontos kordokumentumai, és igen sok minden megtudható belőlük az 1920-as évek radikális jobboldali titkos társaságai és félkatonai alakulatai működéséről is. Leginkább Prónay Pál alezredes memoárja az a forrás, amelyet a közreadó történészek annak idején töredékesen és tendenciózusan szerkesztve publikáltak, így esetében hasznos lehet a primer, teljes levéltári forrás tanulmányozása is.

Az említett forráskiadványokkal összhangban a Rákosi- és a Kádár-korszakban a marxista történetírás rendszerlegitimációs céllal igyekezett a Horthy-korszak valóban létező, valós befolyással bíró radikális jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak, illetve katonai-félkatonai alakulatainak a jelentőségét és tevékenységét leegyszerűsítő módon felnagyítani és kihangsúlyozni, olykor már-már afféle árnyékkormányként⁶⁰ és árnyékhadsergeként beállítva ezeket a társaságokat. Nincs ez másként a jelen

⁵⁹ ZADRAVECZ, *Páter Zadraveczi titkos naplója*.

⁶⁰ Vö. DÓSA Rudolfné, A „másik államhatalom” a fehérterror éveiben, in UÓ, *A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet 1918–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 84–132.

monográfia egyik fő tárgya, a Kettőskereszt Vérszövetség esetében sem. Az ellenforradalomról szóló, adattartalma szempontjából használható, de erősen propagandisztikus hangvételű monográfiájában a már említett Nemes Dezső párttörténész például azt írja, hogy a KKVSZ a Horthy-korszak első időszakának egyik legjelentősebb titkos szervezete, melynek megalapításában a szegedi „tizenkét kapitány”,⁶¹ a későbbi Nemzeti Hadsereg befolyásos parancsnokai vettek részt 1919 júliusában. A szervezet lényegében végig a magyar haderő irányítása alatt állt, annak titkos kiegészítő alakulataként működött, és középtávú célja az volt, hogy feszültséget keltsen és lázadást robbantson ki a trianoni békeszerződés után a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken, ahová majd a reguláris hadsereg rendcsinálás címén bevonult volna e területek visszafoglalása céljából. Nemes Dezső szerint emellett a KKVSZ kémelhárítással, belsőreakció-elhárítással és a kormány által jóváhagyott (sic!) belföldi

⁶¹ A „tizenkét kapitány” néven ismertté vált tisztek állítólagos névsora a következő: Gömbös Gyula, Görgey József, Görgey György, Hardy Kálmán, Igmándy-Hegyessy Géza, Keresztes-Fischer Lajos, Koós Miklós, Kozma Miklós, Magasházy László, Marton Béla, Toókos Gyula, Vetter Antal. Vö. KOVÁCS Tamás, Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921, *Múltunk*, 2009/2, 64–92, 75.

terrorcselekmények elkövetésével is foglalkozott, illetve Prónay már említett memoárjára⁶² hivatkozva azt is állítja, hogy a szervezet már az Etelközi Szövetség, a korszak befolyásos, a kormányzati elitet tömörítő, politizáló titkos társaságának megalakulása előtt létrejött, hiába tartozott később valamilyen módon – elsősorban a jelentős személyi átfedéseknek köszönhetően, például a parancsnok, Siménfalvy Tihamér ezredes EX-ben való vezetőségi tagsága okán – annak irányítása alá.⁶³ Itt érdemes kiemelnünk, hogy Siménfalvy Tihamér ezredes Héjjas Iván, báró Perényi Zsigmond, Gömbös Gyula és Prónay Pál mellett, mint a KKV SZ főparancsnoka, tagja volt az EX állandó, úgynevezett „irredenta bizottság”-ának, így a két szervezet közötti átfedések nem szorulnak különösebb magyarázatra.⁶⁴ Nemes Dezső ugyanakkor elnagyolt állításokat tesz a KKV SZ-ről, ám Prónay Pál

⁶² Prónay Pál alezredes emlékirata szerint a KKV SZ „rávetette magát azon emberanyagra, amely részben az Etelközi Szövetségben volt már, vagy pedig szervezetlenül állott... Görgy György, Makay Imre, Teleki Sándor századosok, Ranzemberger Jenő vk. őrnagy, Nagy Pál honv. főparancsnokhoz beosztott Ulák vk. ezredes, aki később vitéz Csörgyre változtatta a nevét, állott ezen szervezkedés élén.” Prónay Pál naplója, III. k. 355. Idézi: NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 156.

⁶³ Vö. NEMES, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, 155–160.

⁶⁴ ZADRAVECZ, *Páter Zadravec titkos naplója*, 149.

fennmaradt feljegyzésein kívül jórészt csak sajtóforrásokra hivatkozik, így megállapításainak van ugyan igazságtartalma, de azok mindenképpen alapos kritikával kezelendők. Prónay maga egyébként – nyilván némi túlzással, saját történelmi szerepének hangsúlyozása érdekében – azt is írja a feljegyzéseiben, hogy az ellenforradalmi, irredenta célú irreguláris fegyveres alakulatokat, többek között a Kettőskereszt Vérszövetséget, nagyrészt ő maga szervezte meg.⁶⁵ A szervezet vezetőiként Prónay többek között Görgey György, Teleki Sándor, Makay Imre, Ranzenberger (később Ruszkay) Jenő tiszteket és főtiszteket, Nagy Pál tábornokot, a honvédség főparancsnokát, illetve Uhlig (később Csörgey) Károly tábornokot, a budapesti katonai karhatalom vezérkari főnökét, később a tüzér fegyvernem jeles képviselőjét nevezi meg. Munkám a Nemes Dezső által festett, meglehetősen sematikus képet primer források elemzésén keresztül kísérli meg a lehető legnagyobb mértékben árnyalni.

A téma nem túl bőséges marxista szakirodalmának egyik további, nehezen megkerülhető darabja Dósa Rudolfné 1972-es monográfiája a Magyar Országos Véderő Egylet, a Horthy-korszak befolyásos (fél)katonai radikális jobboldali szervezezének

⁶⁵ PRÓNAY, *A batárban a halál kaszál*, 161–163.

történetéről.⁶⁶ Itt már viszonylag sokat olvashatunk a korai magyar radikális jobboldali félkatonai szervezetek és a magyar állam/haderő összefonódásáról, s a szerző írt néhány oldalt a magyar milicista mozgalom csúcsszervéről, a haderő irreguláris kiegészítő alakulatainak ernyőszervezeteként funkcionáló Kettőskereszt Vérszövetségről is (egy az egyben egyébként Dósa Rudolfné sem nevezi állami szerveknek a KKVSZ-t vagy a vele szoros átfedésben álló MOVE-lövészegyleteket), megállapításai azonban sok esetben megmaradnak a propaganda szintjén, forráskezelése pedig a mai tudományos szttenderdekhez mérten meglehetősen tendenciózus és hanyag. Itt kell megjegyeznünk, hogy nem csupán Dósa Rudolfné, de a marxista szakirodalmi munkák igen nagy hiányossága és hibája a hanyag forráskezelés, egyenesen trehány levéltári jelzethasználat, melynek következtében egy-egy, a rendszerváltás előtti szerző által idézett levéltári forrás a mai kutató számára nehezen vagy egyáltalán nem beazonosítható. Jelen értekezés történészlevéltáros szerzője is számos alkalommal futott bele olyan, a marxista történészek által idézett forrásokba, amelyek esetében a szakmunka jegyzetei alapján az általa idézni és eredetiben kutatni szándékozott irat csak nagyon nehezen, esetleg csak az adott

⁶⁶ DÓSA, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet.*

fondot/állagot jól ismerő referens levéltáros kolléga segítségével kereshető vissza, vagy éppenséggel egyáltalán nem visszakereshető.

Ideológiailag nem kevésbé elfogultan, ennek ellenére mégis sokkal inkább tudományos igénnyel és alaposággal közelítette meg a témát Nándori Pál marxista jogtörténész az I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter elleni, halálos kimenetelű marseille-i merénylet nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló, természetesen erősen átpolitizált hangvételű, ám adattartalmában jól használható, 1972-ben megjelent monográfiájában.⁶⁷ A munka leírja, hogy az 1920-as években Siménfalvy Tihamér ezredes parancsnoksága alatt létezett egy titkos magyar katonai szervezet, a Kettőskereszt Vérszövetség, amely élénk kapcsolatban állt különböző horvát függetlenségpárti paramilitáris csoportokkal is. Többek között azzal a szervezettel is, amelynek tagjai később, 1934-ben meggyilkolták a jugoszláv királyt és a francia külügyminisztert. Nándori számos levéltári forrásra hivatkozva állítja, hogy a KKVVSZ elsődleges célja a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók, középtávon pedig a magyarlakta területeken zavargások kirobbantása és a

⁶⁷ NÁNDORI Pál, *A marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

területi revízió előkészítése volt. Egy általa idézett külügyminisztériumi irat szerint a szervezet katonai parancsnoka Siménfalvy Tihamér ezredes, civil politikai vezetője pedig Kánya Kálmán diplomata, későbbi külügyminiszter lehetett, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. Mindazonáltal azt Nándori idézett monográfiája maga is elismeri, hogy az irredenta célkitűzésű titkos magyar katonai alakulatok forrásbázisa meglehetősen szűkös, így tényleges tevékenységükre a fennmaradt források tükrében is inkább csak következtethetünk, mint biztos állításokat tehetünk róla. Ugyanakkor azt is el kell ismernünk, hogy Nándori Pál bármennyire is a Kádár-korszak kutatója volt, és a Horthy-korszak kapcsán bármennyire is elfogult, átpolitizált véleményt fogalmazott meg, az általa hivatkozott levéltári iratok a mai napig fennmaradtak, tartalmuk pedig ellenőrizhető, így állításainak adhatunk némi hitelt, monográfiája pedig máig a téma szűkös historiográfiájának egyik fontos – egyébként ennek ellenére a terület kutatói által is kevésbé ismert, keveset idézett – darabja.

Kifejezetten az 1920-as évek magyar radikális jobboldali titkos, felfegyverzett, részben kváziállami szervezetek történetét tudomásunk szerint eddig mindössze Serfőző Lajos marxista történész kísérelte

meg részletesebben feldolgozni 1976-os, egyébként két, egymástól kicsit eltérő címen, de szövegét tekintve alig különböző változatban is megjelent terjedelmes tanulmányában, mely munka így szükségképpen a korai magyar radikális jobboldali titkos társaságok és paramilitáris szervezetek szegényes historiográfiájának fontos darabja.⁶⁸ Serfőző Lajos tanulmánya, habár a maga idejében és témájában hiánypótló jelleggel bírt, elsősorban szekunder forrásokra támaszkodott, például korabeli sajtótermékek közleményeire vagy éppenséggel a parlament üléseit dokumentáló kiadványokra, így megállapításai részben ugyan helytállóak, más szempontból viszont igen leegyszerűsítőek és a mai kutató számára alapos kritikával kezelendők. Nem tudjuk, nem tudhatjuk, hogy az 1970-es években Serfőző Lajosnak volt-e lehetősége a korai magyar radikális jobboldali milíciák működését dokumentáló, jórészt Budapest Főváros Levéltárában őrzött, ma már mindenféle korlátozás nélkül bárki számára kutatható büntetőperes

⁶⁸ SERFŐZŐ Lajos, A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, Tomus LVII, 1976, 3–60.; SERFŐZŐ Lajos, A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922–1924-ben, *Párttörténeti Közlemények*, 1976/3, 69–113.

ügyszerűsítések⁶⁹ tanulmányozására, tanulmánya azonban levéltári forrásokra alig hivatkozik. Jelen munka ellenben mindenképpen kötelességének érzi, hogy elsősorban a rendelkezésre álló primer, levéltárak őrizetében található és csak másodsorban az ügy recepcióját dokumentáló szekunder forrásokra támaszkodjon, így mindenképpen árnyaltabb képet tud festeni a vizsgált szervezetekről, eseményekről és jelenségekről, mint Serfőző 1976-os tanulmánya.

A téma rendszerváltozás előtt keletkezett magyar szakirodalmának fontos darabja továbbá G. Soós Katalin a nyugat-magyarországi kérdésről szóló monográfiája,⁷⁰ amely mind a nyugat-magyarországi felkelést (amely értelmezhető az 1920-as évek radikális jobboldali magyar irreguláris katonai alakulatainak egyik fontos, legalább részben a kormányzat és a hadvezetés által irányított diverziós hadműveleteként is), mind pedig a magyar milíciák és a hasonló külföldi, elsősorban német és osztrák nacionalista (fél)katonai

⁶⁹ Zinner Tibor közlése szerint – aki 1973 decemberétől dolgozott segédlevéltárosként Budapest Főváros Levéltárában – az idő tájt semmiféle kutatási akadály nem nehezítette volna Serfőző Lajos történész részére az egyes büntetőperek iratanyagának feldolgozását, amelyek ekkoriban is Budapest Főváros Levéltárának őrizetében voltak, és amely források alapján Zinner Tibor később megírta az Ébredő Magyarok Egyesületének 1919 és 1923 közötti történetét.

⁷⁰ G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

mozgalmak közti kapcsolatfelvételi és együttműködési kísérleteket bemutatja. Bár e mű tárgyával szemben ideológiailag kevésbé elfogult, mint más, a kommunista időszakban keletkezett szakmunkák, és például Nemes Dezső vagy Dósa Rudolfné könyveinél jóval több primer, levéltári forrásra hivatkozik, e munkában is igen gyakran visszatérő probléma a hanyag, elnagyolt forráshivatkozás, melynek nyomán a könyvben hivatkozott levéltári iratok nem minden esetben kereshetők vissza a mai kutató számára. E munka kapcsán is volt arra példa, hogy a jelen könyv levéltáros szerzője egy G. Soós Katalin által idézett forrást igyekezett volna eredetiben visszakeresni, arra azonban még az adott referenciában jól eligazodó levéltáros kollégái segítségével sem volt lehetősége.⁷¹

Bár megítélésem szerint az elsősorban a Kettőskereszt Vérszövetség, másodsorban a vele szorosán összefonódó Ébredő Magyarok Egyesülete és Magyar Országos Véderő Egylet működésének története a kormány által

⁷¹ Itt kell megköszönnöm a szakmai segítséget kiváló levéltáros kollégáimnak, Fiziker Róbertnek, Suslik Ádámnak és Csósz Lászlónak, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára levéltárosainak, akik kérésemre saját referenciájukban számos iratot kikerestek, vagy legalábbis némely esetben csak próbálkoztak kikeresni a számomra, a siker pedig nem rajtuk, hanem a jóval korábban keletkezett szakirodalmi források jelzetkezelésén múlt.

megtűrt/fenntartott/támogatott, majd később szorosabb kormányzati kontroll alá vont jobboldali irreguláris katonai alakulatok tevékenysége okán a magyar hadtörténelemnek is része, a szocialista korszak hadtörténelmi irodalmában csupán említés szintjén jelennek meg az említett (fél)katonai formációk. Pataki István erősen marxista elfogultságú, 1973-as monográfiája,⁷² valamint Dombrády Lóránd és Tóth Sándor jóval korszerűbb, a Horthy-rendszer haderejének történetét feldolgozó, 1987-es munkája⁷³ például mindössze néhány mondattal intézik el az ÉME, a MOVE és a KKV SZ magyar hadsereghez való, ellentmondásos és komplex viszonyát, az 1920-as években működő irreguláris katonai alakulatok történetét pedig, úgy tűnik, nem igazán tekintik a magyar hadtörténelem részének (leszámítva az 1919 és 1921 közötti paramilitáris erőszakhullám, az úgynevezett fehérterror időszakának történetét). A téma szempontjából fontos iratokat tett közzé ugyanakkor a trianoni békeszerződés fegyverkezési korlátozásai miatti fedés/rejtés időszakáról már 1968-

⁷² PATAKI István, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921. A hadsereg szerepe az ellenforradalmi rendszer kialakításában és megszilárdításában Magyarországon (1919. augusztus – 1921. július)*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

⁷³ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor, *A Magyar Királyi Honvédség, 1919–1945*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1987.

ban a *Csak szolgálati használatra!*⁷⁴ című, szintén erősen marxista szempontok alapján, tendenciózusan válogatott forrásgyűjtemény, e forrásokból pedig közvetve ugyancsak kiderül, hogy az 1920-as években a magyar hadsereg nem csupán reguláris alakulatokat rejtett el más állami, főként rendvédelmi szervek állományában, hanem titkos irreguláris alakulatokat is fenntartott.

Megítélésem szerint munkám fontos historiográfiai előzménye továbbá Soós László 1979-ben megjelent forrásközlő cikke a Horthy-korszak máig kevésbé ismert és kutatott, önkéntes alapon szerveződő, hivatalosan a Magyar Királyi Belügyminisztérium irányítása alá tartozó, a valóságban azonban részben katonai irányítás alatt is álló, sztrájkterő és üzembiztonsági feladatokat ellátó, 1921–22-ben létrejött segédrendőri szervéről, a Nemzeti Munkavédelmi Szervezetről.⁷⁵ Bár Soós László munkája bemutatja a Nemzeti Munkavédelem létrejöttének körülményeit és működésének első évét, valamint a szervezet működését szabályzó jogszabályi

⁷⁴ *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, szerk. HETÉS Tibor – MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

⁷⁵ SOÓS László, A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első éve, 1921–1926, *Levéltári Szemle*, 1979/1–2, 277–291.

környezetet, arról nem ejt egy szót sem, hogy az NMV csak kifelé volt rendőri jellegű szervezet, és a kormányzat legalább ennyire titkos, tartalékos jellegű katonai alakulatnak szánta (jelentős harcértékkel persze nem rendelkezett), és hogy gyakorlatilag a Kettőskereszt Vérszövetség és az irányítása alá tartozó milíciák utódszervéről, átnevezett továbbélési formájáról van szó, amelyet a konszolidációra törekvő kormányzat részben a számára egyre kínosabb és kontrollálhatatlanabbá váló radikális jobboldali irreguláris katonai alakulatok szorosabb állami kontroll alá vonása, részben pedig a fegyverkezési korlátozások kijátszására hozta létre.

A Horthy-korszak korai magyar radikális jobboldali mozgalmi történetének fontos, máig igen jól használható, szakszerű és alapos részleges feldolgozását nyújtja Zinner Tibor 1989-ben megjelent, a marxista hangvételtől gyakorlatilag mentes monográfiája, amely a korszak befolyásos, radikális jobboldali tömegszervezetének, az Ébredő Magyarok Egyesületének történetét mutatja be 1918 és 1923 között.⁷⁶ Zinner a korai magyar jobboldali politikai radikalizmussal már korábban, az 1970-es évek végén

⁷⁶ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

megjelent tanulmányaiban⁷⁷ is a korabeli szerzőktől eltérően, politikai-ideológiai elfogultságtól gyakorlatilag mentesen foglalkozott, így a rendszerváltás előtti időszakból az ő munkái tekinthetők a téma legszakyszerűbb és legidőtállóbb feldolgozásainak. Az 1989-es monográfia, *Az ébredők fénykora* elsődlegesen a máig Budapest Főváros Levéltárának őrizetében található, egyesületi és büntetőperek során keletkezett iratok alapján kísérli meg feltárni az 1920-as évek befolyásos szélsőjobboldali tömegszervezete történetének első néhány évét, az ÉME-t elsősorban politikai pártszerűen működő, bár azzá formálisan sosem alakuló, saját szóhasználatával protofasiszta társadalmi szervezetként mutatja be, rávilágítva a mozgalomhoz kötődő számos brutális, antiszemita indíttatású bűncselekményre és azok politikai-társadalmi hatásaira. Az egyesület-történeti monográfia kevésbé foglalkozik ugyanakkor az ÉME (fél)katonai szárnya, a Nemzeti Hadsereggel / Magyar Királyi Honvédséggel és a tiszti különítményekkel is szoros átfedést mutató Nemzetvédelmi (Fő)Osztály(ok) és a kormányzat/haderő/hadvezetés viszonyával, és nem

⁷⁷ ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3–4, 562–576.; ZINNER Tibor, Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november – 1920. március közötti történetéhez, *Budapest Főváros Levéltára Közleményei*, 1978/1, 251–284.

igazán mutat rá arra, hogy 1919 és 1921–1922 között (e dátumokon lehet vitatkozni) a szóban forgó milíciák gyakorlatilag állami vagy legalábbis kváziállami szervezetekként működtek, a haderő pedig mind az új, jobboldali kormányzat hatalmának megszilárdítására, mind pedig a trianoni békeszerződés ratifikációja után a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszására is nagymértékben felhasználta őket.

Az 1919 és 1921 közötti időszak és kisebb részben természetesen a Magyarországon ebben az időben működő irreguláris katonai alakulatok történetének egyik fontos, máig időtálló (egyébként a szerző későbbi szakkönyveiben is kiegészítésekkel újraközölte) feldolgozása a Horthy-korszakot talán legmélyebben ismerő és a korszak politikatörténetét máig a legtárgyilagosabban feldolgozó magyar történész, Romsics Ignác 1982-ben megjelent monográfiája, az *Ellenforradalom és konszolidáció* című munka, amely, mondhatjuk, a Kádár-korszak végén megtörte azt a több évtizedes tendenciát, mely a Horthy-korszak történelmét elsősorban marxista szemüvegen keresztül, szinte kizárólag az erősen jobboldali kormányzat baloldali politikai erőkhöz való viszonya felől értelmezte.⁷⁸ Itt emelnénk ki, hogy

⁷⁸ ROMSICS Ignác, *Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első tíz éve*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1982; ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza*

Romsics Ignác a Horthy-korszakkal foglalkozó szakkönyvei a rendszerváltás után keletkezett magyar szakirodalom leginkább teljességre törekvő és legtárgyilagosabb munkái, és bár a szerző kiemelten egyik munkájában sem foglalkozik az 1920-as évek radikális jobboldali magyar paramilitarizmusával, arról számos politikatörténeti művében fontos részleteket közöl és forrásokkal alátámasztott, helytálló történeti megállapításokat tesz.⁷⁹ Ebből kifolyólag Romsics Ignác szintetizáló, összefoglaló igényű politikatörténeti monográfiái is fontos részei a korai magyar félkatonai jellegű szélsőjobboldali szervezetek historiográfiájának.

A rendszerváltozás után, az 1990-es évektől kezdve érthető módon megélénkült a Horthy-korszak iránti kutatói érdeklődés, és az ebben az időszakban született történettudományi szakmunkák is elmozdultak az objektivitás vagy legalábbis az árnyaltabb történelemértelmezés irányába, azonban kifejezetten az 1920-as évek radikális jobboldali (fél)katonai alakulatainak működéséről a közeli

közé hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

⁷⁹ Lásd pl. a szerző legutóbbi, összegyűjtött munkáit tartalmazó könyveit: ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015; *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017; *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018; *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019; *Honmentők/bonvesztők*, Budapest, Helikon Kiadó, 2021.

múltban sem született teljességre törekvő, részletes történeti feldolgozás. A nyugat-magyarországi felkelésről és az ennek keretében lezajlott irreguláris katonai hadmozdulatokról például adattartalmában elég jól használható, nagy forrásanyagot feldolgozó, de kissé talán a felkelők irányba elfogult összefoglalót nyújt Botlik József monográfiája,⁸⁰ illetve az egészen közeli múltban jelent meg Tóth Imre a nyugat-magyarországi kérdés történetét sokkal árnyaltabban tárgyaló és tágabb nemzetközi politikai kontextusba helyező, hiánypótló jellegű, G. Soós Katalin korábbi kutatásait kiegészítő és jócskán meghaladó monográfiája.⁸¹ Mindkét említett munka, továbbá Gulyás László a Horthy-korszak külpolitikájáról írott monumentális, ötkötetes monográfia-sorozatának vonatkozó darabja is azt a helytálló véleményt fogalmazza meg, hogy a nyugat-magyarországi felkelésben a magyar oldalon küzdő irreguláris katonai alakulatokat legalább részben a magyar kormány irányította a háttérből.⁸² Veszprémy László Bernát nemrégiben megjelent, az 1921-es év magyar

⁸⁰ BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

⁸¹ TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

⁸² GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

politikatörténetének eseményeit, a Horthy-rendszer megszilárdulását bemutató és elemző, olvasmányos és részletgazdag monográfiája⁸³ ugyancsak önálló fejezetekben foglalkozik a nyugat-magyarországi felkeléssel, valamint IV. Károly király a felkeléssel egy időben zajló, azzal szorosan összefüggő második visszatérési kísérletével, és kiemeli a különböző jobboldali paramilitáris alakulatok a Horthy–Bethlen-kormányzat hatalmának konszolidálásában játszott fontos szerepét is.

Gulyás László fentebb idézett könyve részletesebben kitér az 1919–1922 között zajló, titkos magyar–német–osztrák katonai természetű tárgyalásokra is, bár a magyar irreguláris katonai alakulatok, milíciák ezekben való szerepéről csupán érintőlegesen ír.⁸⁴ Valamivel több részlet derül ki ugyanakkor a magyar–német–osztrák titkos tárgyalásokról például Ormos Mária terjedelmes Kozma Miklós-életrajzából⁸⁵ (Kozma egyébként Gömbös Gyula és Siménfalvy Tihamér ezredes mellett maga is igen aktívan vette ki a részét a német és osztrák nacionalista jobboldali katonai körökkel történő tárgyalásokból), illetve Németh István magyar–

⁸³ VESZPRÉMY László Bernát, 1921. *A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

⁸⁴ GULYÁS, *A Horthy-korszak külpolitikája*.

⁸⁵ Uo.

német külpolitikai kapcsolatokat tárgyaló könyveiből és tanulmányaiból.⁸⁶ A Kettőskereszt Vérszövetség titkos magyar katonai szervezetet ugyanakkor egyik szóban forgó, egyébként korszerű és tárgyilagosságra törekvő, közelmúltbeli munka sem említi, pedig elérhető levéltári dokumentumok tanúskodnak róla, hogy igen fontos szerepet játszott a magyar–német–osztrák tárgyalásokban.

2007-ben jelent meg Fodor Miklós Zoltán összefoglaló igényű tanulmánya az Etelközi Szövetségről, a Horthy-korszak nagy befolyással bíró, politizáló titkos társaságáról, amely részben az EX-szel szoros kapcsolatban álló Kettőskereszt Vérszövetség történetére is kitér, persze témájánál és terjedelménél fogva korlátok között.⁸⁷ E tanulmánynak igen nagy erénye az objektivitásra, a marxista toposzoktól, közhelyektől való megszabadulásra történő törekvés, hibája ugyanakkor, hogy minden törekvése ellenére kevéssé lép túl a rendszerváltozás előtti szakirodalmi művek és publikált források által nyújtott

⁸⁶ NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, magánkiadás, 2017; NÉMETH István, A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész), *Valóság*, 2017/6, 45–80.; NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agrimensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

⁸⁷ FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

ismeretanyag, hiszen elsődlegesen a téma korábbi, főként a kommunista korszakban íródott szakirodalmára hivatkozik, nagymértékben az alapján íródott. Sajnos, összességében meg kell hogy állapítsuk: Fodor Miklós Zoltán tanulmánya minden erénye és igyekezete ellenére nem sokban lép túl azon, amit az Etelközi Szövetségről (és másodsorban a Kettőskereszt Vérszövetségről) többek között Shvoy Kálmán, Zadravec István vagy Prónay Pál fennmaradt és könyv formában is publikált feljegyzései, a téma e három alapforrása alapján tudni lehet.

Némileg érinti a témát, bár műfajából fakadóan leginkább csak kézikönyvszerű, tömör tárgyilagossággal ír a magyarországi jobboldali radikalizmus egyik legkiválóbb kutatója, Paksa Rudolf az 1920-as évek nacionalista irreguláris katonai alakulatairól 2012-es megjelenésű összefoglaló kötetében,⁸⁸ két másik, immár az 1930–40-es évek magyar szélsőjobboldali pártjairól írott monográfiájában pedig ugyancsak érintőlegesen ír az 1920-as évek magyar jobboldali radikális mozgalmairól mint előzményekről.⁸⁹ Arra

⁸⁸ PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

⁸⁹ PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi

ugyanakkor Paksa Rudolf is kitér, hogy a Horthy-korszak első éveinek két nagy radikális jobboldali társadalmi szervezete, a Magyar Országos Véderő Egylet és az Ébredő Magyarok Egyesülete történetéről Dósa Rudolfné erősen marxista hangvételű, valamint Zinner Tibor sokkal korszerűbb, ám korántsem a teljesség igényével íródott monográfiáin kívül egyéb összefoglaló feldolgozás a mai napig nem érhető el.

Az 1919 és 1921 között lejátszódott paramilitáris erőszakhullámról, közkeletű nevén a fehérterrorról hiánypótló jelleggel, a korábbi munkákhoz képest újszerű, interdiszciplináris és egyúttal erősen elméleti megközelítésmóddal értekezik Bődök Gergely 2018-ban megvédett, könyv formában a jelen munka kéziratának lezárása idején még meg nem jelent doktori disszertációja,⁹⁰ mely nem csupán történeti szempontból feldolgozni, de összehasonlítani is megkísérli az 1918–19-es radikális baloldali, majd az azt követő radikális jobboldali paramilitáris erőszakhullámokat.

Ugyanitt, a fehérterror történeti feldolgozása kapcsán említhetjük meg továbbá Bodó Béla, a Bonni

Intézet, 2013; PAKSA Rudolf, *Szálasi Ferenc és a hungarizmus*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2013.

⁹⁰ BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Egyetem magyar professzorának a fehérterrorról szóló, eredetileg angol nyelven,⁹¹ majd a közelmúltban végül magyarul is publikált monográfiáját,⁹² amely gyakorlatilag a Horthy-rendszer genezisének is tekinthető, magyarországi polgárháborús (fél)katonai erőszakhullám első és egyetlen korszerű, könyv formában is publikált monografikus feldolgozása. Bodó Béla monográfiája, mely természetesen több mint egy évtizedes kutatástörténetre tekint vissza, és a szerző e témában született korábbi tanulmányait is magába foglalta,⁹³ – a jelen értekezéshez hasonlóan – alapvetően mikrotörténelmi esettanulmányokon keresztül igyekszik bemutatni az 1919 és 1921 közötti paramilitáris erőszakhullám történetét, illetve a mögötte álló szociális, gazdasági és pszichológiai tényezőket. E monográfia elsősorban társadalomtörténeti és szociálpszichológiai aspektusból

⁹¹ BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

⁹² BODÓ Béla, *A fehérterror*, ford. KONOK Péter, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

⁹³ Vö. BODÓ, Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete; BODÓ Béla, Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921, *The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies*, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011; BODÓ Béla, Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary, *Austrian History Yearbook*, 2015/46, 327–359.

vizsgálja a magyarországi (fél)katonai erőszak konkrét eseményeit és változatos formáit, és bár igen nagy erénye az erős elméleti háttér és a nemzetközi kitekintés, a könyv hibájaként róható fel, hogy a szerző számos történelmi eseményt és forrást pontatlanul idéz, az általa felhasznált levéltári forrásanyag meglehetősen korlátozott (pl. főként az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában és a Hadtörténelmi Levéltárban található iratokra támaszkodik), illetve leginkább az erőszakot kiváltó tényezőkkel foglalkozik, nem kísérli meg ugyanakkor kellő alaposággal tisztázni az erőszakot elkövető milíciák, (fél)katonai alakulatok és az állam/kormányzat meglehetősen komplex viszonyát. Bodó Béla korszerű erőszak történelmi monográfiája bár olykor kitekint az 1921 utáni évek egyes, a fehérterrorral szoros összefüggésben álló, abból egyenesen következő eseményeire is, illetve pár mondatban vázolja egyes elkövetők további pályáját, alapvetően az 1919 és 1921 közötti időszak vizsgálatára korlátozódik, így nem tekinthető a korszak magyar radikális jobboldali félkatonai szervezetei története teljes feldolgozásának, továbbá a fehérterror halálos áldozatainak számát is valószínűleg alaposan túlbecsüli.⁹⁴

⁹⁴ A könyv magyar nyelvű értékelését lásd: GELLÉRT Ádám, Béla Bodó:

A fehérterror néven ismertté vált paramilitáris erőszakhullám közelmúltbeli magyar historiográfiájának egyik további fontos darabja Kóródi Máté a Nemzeti Hadsereg tiszti különítményei és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokat a lehető legnagyobb részletességgel dokumentálni megkísérlő adattára,⁹⁵ amely név szerint mintegy 680 halálos áldozatot azonosított.

A rendszerváltás utáni, korszerű történettudományi szakirodalomból a Horthy-korszak korai magyar titkosszolgálati szervei és a radikális jobboldali paramilitáris szervezetek közti átfedésekre, tehát a milíciák és az államhatalmi szervek szoros kapcsolatára hívja fel többek között a figyelmet Kovács Tamás 2009-es tanulmánya is, amely némi leegyszerűsítéssel az ellenforradalmi rendszer politikai rendészeti szerveit, mai értelemben vett titkosszolgálatait is részben az 1920-as években működő, többnyire radikális jobboldali elvek mentén szerveződő, irreguláris katonai alakulatok/milíciák környékéről eredezteti – kiemeli például, hogy 1919–

The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921, (Mass Violence in Modern History 5.), Routledge, London – New York, 2019. *Századok*, 2020/4, 892–894.

⁹⁵ KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3. – 1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

1920 során az Ébredő Magyarok Egyesülete is saját hírszerző szolgálatot működtetett, amelyet az állami szervek is felhasználtak.⁹⁶ Ezt a tematikát folytatja Kovács Tamás egy 2019-es megjelenésű, a Nemzeti Hadsereg tiszti különítményeiről írott tanulmánya,⁹⁷ illetve a szerző valamivel részletesebben, bár szükségszerűen nem teljességre törekvően fejti ki ugyanezt a gondolkört nemrégiben megjelent, a Horthy-korszak egyik korai magyar katonai titkosszolgálati szervezetének, a Honvédelmi Minisztérium „T” (=tájékoztató) osztályának történetéről írott kismonográfiájában is.⁹⁸ Kovács Tamás munkái hangsúlyozottan a jelen értekezés szerzőjének kutatását is jelentős mértékben segítették.

Kovács Tamás kutatásaihoz szorosan kapcsolódik Bartha Ákos alapos tanulmánya, aki a közkeletűen „különítményesek”-nek nevezett, többnyire elvileg rendészeti feladatokat ellátó, a valóságban sokszor köztörvényes bűncselekményeket

⁹⁶ KOVÁCS, Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének genezise, 1919–1921, 75.

⁹⁷ KOVÁCS Tamás, A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.)*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona – TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

⁹⁸ KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elbáritás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2020.

elkövető, szabadrablást folytató irreguláris katonai alakulatok tevékenységének egyik fordulópontját, Soltra József rendőrjárőr irreguláris katonák általi meggyilkolását és annak politikai hatástörténetét dolgozta fel.⁹⁹ Az 1920-as év végén történt Soltra-gyilkosság ugyanis egyfajta fordulópontot jelentett a magyar radikális jobboldali milíciák működésének történetében (egyes kutatók nagyjából innentől számítják a fehérterror időszakának végét), ugyanakkor a működésük ezután sem szűnt meg, pusztán valamennyire mérséklődött, korlátozódott, átalakult.

A rendszerváltás utáni magyar hadtörténelmi szakirodalomban kétségtelenül fontos munkák Suba János tárgyilagos, összefoglaló igénnyel írott tanulmányai, amelyek ugyan nem kifejezetten a magyar radikális jobboldali milíciák történetét tárgyalják, ám mindenképpen nagyban segítik az eligazodást a Horthy-korszak első néhány évének különböző (olykor kétes és képlékeny legitimitású, egymástól is nehezen elválasztható, ám mégis állami vagy kváziállami szervekként működő) különítményei, karhatalmi zászlóaljai, csendőr- és pótcsendőr-alakulatai között.¹⁰⁰

⁹⁹ BARTHA Ákos, Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. 28–44.

¹⁰⁰ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.; SUBA János, *A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921*, Közép-európai

A Horthy-rendszert és annak antiszemitizmusát mérlegre tevő, terjedelmes korszak-monográfiájában Ungváry Krisztián is szentel egy rövidebb, ám annál informatívabb fejezetet a korszak titkos radikális jobboldali titkos szervezeteinek, így az Etelközi Szövetségnek és a Kettőskereszt Vérszövetségnek. Ungváry többek között kiemeli, hogy az EX kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt a politikai életre, ugyanis tagjai voltak a korszak jelentős politikai és katonai vezetői. Horthy Miklós kormányzó – a róla elterjedt legendákkal ellentétben – pragmatikus politikusként valószínűleg nem volt tagja egy titkos társaságnak sem, ám mivel bizalmasai közül sokan tagok voltak, akaratát e társaságokban is tudta érvényesíteni.¹⁰¹ Ungváry továbbá a Kettőskereszt Vérszövetségről azt írja, hogy a szervezet titkos megbeszéléseit az 1920-as években a Nándorlaktanyában tartotta (a Prónay-különítmény egyik székhelyén, ami tehát a Prónay Pál alezredes paramilitáris alakulatával való szoros személyi átfedésekre utal), tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, valamint földbirtokosok és közigazgatási

Közlemények, 2015/4, 47–60.; SUBA János, Polgárőrség szervezése 1919–1921, *Rendvédelem-történelmi Füzetek*, 2018/56, 131–144.

¹⁰¹ UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

tisztviselők voltak. A budapesti központon kívül minden nagyobb városban, megyeszékhelyen működött egy-egy alszervezet, a KKVSZ tagjai pedig a magyar államapparátust behálózva főként a kommunistagyanús személyek megfigyelésével, illetve ilyen szervezkedések feltérképezésével és megakadályozásával foglalkoztak.¹⁰² Ungváry ugyanakkor számos állítására vonatkozóan nem ad meg forrást monográfiájában, így igen erősen feltételezhető, hogy összefoglaló fejezete írásakor elsősorban a korábbi szakirodalom megállapításaira, nem pedig saját kutatásaira támaszkodott.

Első ránézésre áttételesen, mégis szervesen kapcsolódnak a témához Kerepeszki Róbert kutatásai. A szerző a Turul Szövetségről, a Horthy-korszak radikális jobboldali, erősen katonai-félkatonai jellegű felsőoktatási diákszervezetéről szóló monográfiájában maga is felhívja a figyelmet arra, hogy a politizáló és többnyire erősen antiszemita szellemiségű jobboldali diákmozgalmak a radikális jobboldali, paramilitáris jellegű egyesületekkel (ÉME, MOVE) és a velük átfedésben álló titkos társaságokkal meglehetősen szoros kapcsolatban álltak, e paramilitáris, a haderővel is igen szoros kapcsolatban álló szervezetek sportosztályai pedig katonai jellegű kiképzésben

¹⁰² Uo. 98–99. Ungváry Krisztián nem ad meg forrást monográfiájában.

részesítették a diákszervezetek tagjait, és tulajdonképpen tartalékos katonákként, a haderő lehetséges utánpótlásaként tekintettek az egyetemi ifjúság radikális jobboldali diákegyesületeinek tagjaira.¹⁰³ Ugyancsak Kerepeszki Róbert hívja fel a figyelmet a Vitézi Rend és a korszak nacionalista titkos társaságainak szoros átfedéseire, külsőségeik hasonlóságaira, valamint arra, hogy a paramilitáris alapon szerveződő, katonaviselt férfiakat bizonyos társadalmi előjogokhoz juttató, nemességpótló magyar lovagrend kvázi állambiztonsági szervként, a haderővel szoros kapcsolatban és átfedésben, lényegében annak kiegészítő alakulataként működött.¹⁰⁴ Egyébként elég, ha csak Siménfalvy Tihamér ezredesre, a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnokára, a Horthy-korszak mára kevésbé ismert, mégis fontos titkosszolgálati vezetőjére gondolunk, aki egyúttal a Vitézi Rend egyik törzskapitánya is volt.

A KKVSZ parancsnoka, Siménfalvy ezredes neve kapcsán itt említhetjük meg Ujszászy István tábornok, a katonai titkosszolgálat, a 2. vkf. osztály és a későbbi titkosszolgálati csúcsszerv, az Államvédelmi

¹⁰³ KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

¹⁰⁴ KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

Központ vezetőjének az ÁVH fogságában, 1948-ban írott feljegyzéseit, mint a téma ugyancsak fontos forrását. E 2007-ben könyv formájában is közzétett irategyüttes¹⁰⁵ a téma historiográfiájának ugyancsak fontos eleme, ugyanis egy részletének tanúsága szerint az 1920-as években a honvédségen belül teljes titokban, de természetesen a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzáns- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező, titkosszolgálati jellegű szervezet, melynek a vezetője Siménfalvy Tihamér ezredes, a KKVSZ igazgatója, később, Siménfalvy 1929-es halála után, pedig egy bizonyos Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a Külügyminisztérium épületében működött, tevékenysége a kisantant államok ellen irányult, középtávú célja pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. Ujszászy feljegyzése szerint Héjjas Iván tartalékos főhadnagy különítményei, majd 1932-től az úgynevezett (második) Rongyos Gárda is ugyanennek a csoportnak voltak informálisan alárendelve, 1936-ban pedig ebből a titkos

¹⁰⁵ UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak bázából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

katonai szervezetből nőtt ki a vezérkar 5. számú, sajtó- és propagandaosztálya, immár Homlok Sándor ezredes irányítása alatt. Ez a katonai szervezet nem csupán a Magyar Királyi Honvédség propagandacéljait szolgálta, hanem a korábbi titkos szervhez hasonlóan kisantant államokban szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott, és tette mindezt a Miniszterelnökséggel és a Külügyminisztériummal szoros együttműködésben. A Siménfalvy-, később Papp-csoport, majd végül a Homlok Sándor ezredes vezetése alatt álló 5. vkf. osztály történetéből, valamint Siménfalvy Tihámér ezredes szervezői tevékenységéből pedig a Kettőskereszt Vérszövetséggel való szoros átfedésekre, a két katonai szervezet részleges azonosságára, kvázi jogelőd-jogutód státuszára is következtethetünk.¹⁰⁶ Hangsúlyoznunk kell

¹⁰⁶ Többek között a kalandos életű, számos különítményt, irreguláris katonai alakulatot és gyakorlatilag minden, a két világháború között működő szélsőjobbaldali egyesületet és pártot megjárt, a nyilaskeresztesekből kiábránduló és végül 1944–1945-ben ellenállóként és zsidómentőként ismertté váló Zsabka Kálmán alhadnagy (amúgy civilben költő, színész és filmproducer) élete is rámutat a különböző paramilitáris alakulatok, irredenta társadalmi szervezetek, illetve az állami szervek, így a titkosszolgálatok szoros kapcsolatára. Zsabka Kálmán altisztként történő leszerelése után titkos tiszti állományban a Siménfalvy-csoport, majd a 5. vkf. osztály tagja is volt, korábban pedig az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályához és a Prónay-különítményhez fűttek szoros szálak, így tagsága a Kettőskereszt Vérszövetségben is erősen valószínűsíthető. Vö. BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI

ugyanakkor, hogy Ujszászy a forrásban a szervezetet sehol nem nevezi Kettőskereszt Vérszövetségnek.

Az 1920-as évek magyar radikális jobboldali irreguláris katonai alakulatainak historiográfiájához sorolhatjuk még többek között Borsi-Kálmán Béla, a magyar–román–francia kapcsolatok talán legjelentékenyebb magyar kutatója 2006-ban akadémiai doktori értekezésésként megvédett, a Bánság és szűkebb értelemben Temesvár mintegy kétszáz éves történelmét feldolgozó monográfiáját, amely a közelmúltban immár harmadik, jelentősen bővített kiadásban jelent meg.¹⁰⁷ A könyv kiindulópontja egy mára nagyjából feledésbe merült, mindenesetre a kortárs magyar történeti diskurzusban keveset emlegetett, ám a maga korában nagy visszhangot kiváltó, mondhatni nemzetpolitikai jelentőségű esemény, az úgynevezett temesvári levente-per. Ha a lényegét röviden össze akarjuk foglalni: az első világháború után, 1919-ben Temesvárt és a Bánságot megszállta a Román Királyi Haderő, temesvári fiatalok, jórészt gimnazisták és egyetemisták egy csoportja,

András, Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész, *Múltunk*, 2019/2, 138–180, 159–160.

¹⁰⁷ BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

pedig kétségbeesésükben, hazafias érzelmektől hajtva *Levente Szövetség* fedőnéven magyar ellenállási mozgalmat szerveztek. Bár a terület hovatarozása nemzetközi jogi értelemben nem volt tisztázott, hiszen a trianoni békeszerződést csak később írták alá, s Magyarország új államhatárait a Nagy Háborút lezáró békekonferencia még korántsem jelölte ki, a megszálló román hatóságok mégis a román állam elleni összeesküvéssel, lázadással vádolták a lepleződött leventéket, akik ráadásul, noha többnyire polgári személyek voltak szinte egytől egyig, abszurd módon katonai bíróság előtt feleltek a szervezkedésért. A fiatalok elsőfokon kiemelkedően súlyos büntetéseket kaptak, és csak pár évvel később, román–magyar fogolycsere-egyezmények keretében sikerült nagy részüket kimenteni a román állam fogságából. Bár a román hatóságok által meglehetősen felnagyított első romániai magyar „irredenta per” valóban hajlott afelé, amit koncepciós pernek vagy kirakatpernek szokás nevezni, a román állam pedig a szervezkedés komolyságát szándékoltan túlbecsülte, és elrettentésképpen aránytalanul szigorú büntetésekkal sújtotta a vádlottakat, annyit mindenképpen érdemes kiemelnünk, hogy a korabeli magyar katonai titkosszolgálatok valóban érintettek voltak a leventeszervezkedésben. A leventék ugyanis kétségtelenül kapcsolatban álltak a Horthy Miklós

későbbi kormányzó vezette Nemzeti Hadsereg hírszerző szervezeteivel. Azt például a Borsi-Kálmán Béla által feldolgozott levéltári források egyértelműen tanúsítják, hogy egy Mike József nevű magyar hírszerző főhadnagy ekkoriban a Bánságban tevékenykedett, és a román megszállás ellen szervezkedő magyar ellenállókcal is kapcsolatban állt. Az ügy háttérben pedig felsejlik a már sokat emlegetett Siménfalvy Tihamér ezredes, a Székely Hadosztály egykori vezérkari főnöke, a Horthy-korszak mára kevésbé ismert, ám annál komolyabb szerepet játszó hírszerző főtisztje, „kémfőnöke”, egyúttal pedig a titkos irreguláris, elsősorban revizionista diverziós célokat szolgáló magyar katonai szervezet, a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka is. Az a szórványos forrásokból nem derül ki egyértelműen, milyen mélységben voltak érintettek az ekkoriban épp szervezés alatt álló magyar titkos katonai alakulatok a megszállt területen folyó románellenes szervezkedésben. Nem zárható ki azonban az az értelmezés sem, hogy mivel a Bánság és Temesvár hovatartozása ekkoriban még nem volt nemzetközi jogi értelemben eldöntött tény, a temesvári leventeszervezkedés esetleg egy nagyobb szabású magyar diverziós hadművelet része lehetett, vagy éppenséggel az összeesküvés magyar katonai titkosszolgálatok általi, szándékos leleplezése

éppenséggel egy ilyen hadművelet tervét volt hivatott elfedni, és a román hadsereg és rendőrség figyelmét egy nagyobb szabású katonai akció előkészületeiről elvonni. (Ilyesmire utalt egyébként jóval később, a román fogságból való szabadulása után a per egyik szereplője, a morva származású, Horthy Miklóssal is közeli személyes kapcsolatban álló Nosek Broniszláv alezredes is, az információ hitelessége azonban írott források hiányában kevéssé ellenőrizhető.) A valóságban persze a szervezkedés így sem, úgy sem ért el komolyabb sikert, a Bánság és Temesvár pedig a magyarok számára tragikus módon a Párizs környéki békeszerződések aláírása után *de iure* is a román állam részévé vált. Többek között egyébként Borsi-Kálmán Béla könyve az első olyan szakmunka, amely részletekbe menően közli Siménfalvy Tihamér ezredes szakmai életútját, illetve kiemeli a főtitzt kevéssé ismert, mára szinte feledésbe merült szerepét a magyar katonai titkosszolgálati szervek működése területén.

Az Etelközi Szövetség és a Kettőskereszt Vérszövetség történetéhez igen szorosan kapcsolódik egy kisebb, csak részben titkos radikális jobboldali paramilitáris szervezet, a Fehér Ház Bajtársi Egyesület két világháború közötti tevékenysége. A Friedrich István volt miniszterelnök által alapított, 1919-ben rövid időre a politikai hatalmat is megszerző ellenforradalmi szervezet történetéről eddig igen kevés

feldolgozás született. Schutzbach Csaba Friedrich István politikai pályáját és a hozzá kapcsolódó politikai szervezetek történetét feldolgozó, jobboldali politikai irányban elfogult, de adattartalmát illetően mégis igen jól használható monográfiája az egyik ilyen mű, melyet jelen munka is kellő kritikával, de számos helyen felhasznál és idéz.¹⁰⁸

A felsorolt historiográfiai előzmények rövid ismertetése után ugyanakkor ki kell emelnünk, hogy Bodó Bélának igaza volt, amikor 2010-ben megjelent, Héjjas Iván életrajzát rekonstruáló tanulmányában azt írta meglehetősen találó módon:

„A magyarországi paramilitáris erőszak első világháború utáni története viszonylag kevésbé kutatott terület. Miközben a [német] Freikorpszal száznál is több, a közelmúltban született német könyv és cikk foglalkozik, a magyar olvasók jó ha tucatnyi megbízható munkát találnak a háború utáni miliciákról. Mindez némiképp meglepő, tekintve, hogy a marxista történészek és politikusok 1945 után – ellentétben a két világháború közötti konzervatív pályatársaikkal – igen nagy figyelmet szenteltek a paramilitáris erőszaknak. Az 1950-es és 1960-as években marxista tudósok az első

¹⁰⁸ SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

világháború utáni polgárháború sok fontos dokumentumát feltárták és publikálták, valamint a két világháború közötti rezsim zavaros eredetét és a polgárháborút, különösen pedig az ellenforradalmat is más megvilágításba helyezték. Az ellenforradalomról szóló marxista munkák ugyanakkor az új elit érdekeit, illetve ideológiai elfogultságát és kulturális korlátait is tükrözték.”¹⁰⁹

A helyzet az elmúlt bő tíz évben – köszönhetően többek között a vörös- és a fehérterror közelmúltbéli százéves évfordulóinak – valamelyest pozitív irányban változott, és főként a fehérterror 1919 és 1921 közötti időszaka került ismét a magyar történetírói érdeklődés homlokterébe, ám teljességre törekvő, összefoglaló munka az 1919 és 1925 között, majd végül tulajdonképpen 1945-ig Magyarországon működő, az előbb részben irreguláris alakulatokból, szabadcsapatokból (újra)szerveződő, majd komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderővel is szoros kapcsolatban lévő, olykor annak közvetett irányítása alatt álló, a konszolidáció kezdettől számítva egyre inkább titokban tevékenykedő radikális jobboldali félkatonai alakulatok, szervezetek, csoportok ténykedéséről ez idáig nem született. Holott úgy vélem, a téma a magyar politika-, társadalom- és hadtörténet

¹⁰⁹ BODÓ, Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete, 9.

igen érdekes, figyelemre méltó részterülete. Jelen bibliográfia a maga mintegy 500 (nagyreszt könyvészeti, kisebb részben levéltári forrástételével), illetve a terjedelmes monográfia, amelynek egyik „mellékkötete”, a maga szükségszerű korlátaival együtt e hiányt kívánja valamennyire kitölteni, korszerű szemlélettel és alapvetően forráscentrikus történelemértelmezéssel, a lehető legnagyobb objektivitásra törekedve. S ha részben a forráshiányból fakadóan szükségszerűen töredékes eredményeket ér is el, mindenkori olvasóját talán mindenképpen közelebb viheti a 20. századi magyar történeti múlt e kevésbé ismert fejezetének megismeréséhez.

Kissé ironikus é önironikus, ugyanakkor a szerző egyáltalán nem szánta szakmai hivalkodásnak, legfeljebb a saját grafomániáját és kutatási témája iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy a jelen bibliográfia tételeinek egy jelentős része átfedést mutat a saját személyi bibliográfiájával, publikációs jegyzékével. E tételek között jelentős átfedések, ismétlődések, javított-bővített-kiegészített nyomtatott és elektornikus könyvközlések ugyancsak előfordulnak, ugyanakkor a szerző hiszi, hogy valami minél több reprezentációban van jelen, annál több potenciális olvasóhoz eljut.

A kutatást persze folytatandónak és folytathatónak tekintem, csak úgy, mint a radikális jobboldali titkos félkatonai szervezetek töredékes

történetének feldolgozását és eddig közreadott levéltári forrásaik feltárását és közreadását.

További ezúton ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak kedves kollégáimnak, többek között Borsi-Kálmán Bélának, Fazekas Csabának, Szakály Sándornak, Zinner Tibornak, Pócs Nándornak, B. Stenge Csabának, Regényi Kundnak és Kovács Tamásnak, hogy szakmai tanácsaikkal segítették a munkámat, illetve számos levéltári, könyvészeti vagy kéziratoss forrásra felhívták a figyelmemet, amely kötődik a két világháború közötti magyar paramilitáris szervezetek történetét.

**A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI
MAGYAR IRREGULÁRIS KATONAI
SZERVEZETEK TÖRTÉNETÉNEK
VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA ÉS
FORRÁSJEGYZÉKE**

1. SZAKKÖNYVEK

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ABLONCZY Balázs, *Ismeretlen Trianon*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

A dinárbamisítók nyomában Bicskey Elek vajdasági magyar tanító pénzhamisítási ügye, 1928–1929. forráskiad. BERKES József–KÁNTÁS Balázs–SZABÓ Piroska–SZERÉNYI Ildikó. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár–L'Harmattan Kiadó, 2020.

A Grössz-per előkészítése, 1951, forráskiad. Szabó Csaba, Budapest, Budapest Főváros Levéltára–Osiris Kiadó, 2001.

A Horthy-korszak Magyarországja jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó – MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

Christopher ANDREW, *The Secret World. A History of Intelligence*, London, Penguin Books, 2019.

ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet – Lilium Aurum Kiadó, 2002.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

ÁRVAI Zoltán–GYARAKI Károly, *100 éves az önálló magyar katonai felderítés, hírszerzés és elhárítás, 1918–2018*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. *Az 1920-as évek*, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre–Baký–Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

David V. BARRETT, *Titkos társaságok. Az ősiektől és rejtettektől a modernekig és álcázottakig*, ford. DARÓCZI Enikő, Budapest, Gold Book Kft., 2001.

David V. BARRETT, *The New Believers. Sects, ‘Cults’ and Alternative Religions*, London, Cassel Publishing, 2003.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BARTHA Ákos, *Törzsökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós–SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

Boda József–Regényi Kund, *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12692/web_PDF_Hirszerzes_tortenete_okortol_napjainkig.pdf?sequence=1

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BORBÁNDY Gyula, *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1997.

BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Ifj. Niamešny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvagy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

Timothy S. BROWN, *Weimar Radicals. Nazis and Communists Between Authenticity and Performance*, New York, Berghahn Books, 2009.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

Alexander CLIFFORD, *Hindenburg, Ludendorff and Hitler. Germany's Generals and the Rise of the Nazis*, London, Pen and Sword Military, 2021.

CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián, „*Nekünk nincsenek gyarmataink és bódítási szándékaink*”. *Magyar részvétel a Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914)*, Budapest, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022.

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DEMETER Gábor, *Kisállami törekvések és nagyhatalmi érdekek a Balkán-háborúk idején (1912–1913)*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2007.

DEMETER Gábor, *A két Balkán-háború hadtörténete (1912–1913)*, Debreceni, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó, 2008.

DEMETER Gábor, *Diplomatic Struggle for Supremacy over the Balkan Peninsula 1878–1914*, Szófia, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2017.

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, 2020.

Felderítő-szolgálati utasítás, 1872 – Anleitung zum Kundschaftsdienste, 1872, forráskiad. BODA József–PARÁDI József–REGÉNYI Kund, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kibívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.

Norbert FREI, *National Socialist Rule in Germany. The Führer State 1933–1945*, Oxford, Oxford University Press, 1987.

GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsógyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001.

GERGELY Ferenc–KISS György, *Horthy leventéi. A leventeintézmény története*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 2. A hátszias évek második fele 1924–1931*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 3. A Károlyi- és a Gömbös-kormány külpolitikája, 1931–1936*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 4. A revíziós sikerek 1. A Felvidék és Kárpátalja visszatérése 1937–1939*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 5. A revíziós sikerek 2. A második bécsi döntés 1939–1940*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 6. Az A Horthy-korszak külpolitikája: A Délvidék visszatérése 1940–1941*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

Hadtudományi Lexikon. Új kötet, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál, *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt., 1934.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend óre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

Ulrike Claudia HOFFMANN, „*Verräter verfallen der Feme!*” *Fememorde in Bayern in den zwanziger Jahren*, Köln–Weimar, Böhlau Verlag, 2000.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

HOLLÓS Ervin–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1. – 1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2., szerk. HORVÁTH Ibolya– SOLT Pál–SZABÓ Győző– ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó – Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR LYNN Katalin, Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KÁNTÁS Balázs, *A Duna–Tisza közti dosszié. Három alapvető forrás a Duna–Tisza közti paramilitáris erőszak történetéhez, 1919–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság. 2020.

<http://real.mtak.hu/119045/>

KÁNTÁS Balázs, *A különítményesek nyomában. Tanulmány és források Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye tevékenységéről, 1919–1923*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/115655/>

KÁNTÁS Balázs, *Váry Albert koronaügyész-bélyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, 1922*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/115656/1/VARYALBERTJELENTESE.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *Viták a „másik államhatalom”-ról. Válogatás a fegyveres titkos társaságok ügyében elhangzott parlamenti felszólalásokból, 1923–1924*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

<https://mek.oszk.hu/20600/20673/20673.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *Konzolidáció kézigránáttal? Az Ébredő Magyarok Egyesületének antiszemita indíttatású jászkarajenői merényletéről, 1922*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/117656/1/Konzolidaciokezigranattal.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *A csongrádi bombamerénylet. Sajtó- és egyéb források a Horthy-korszak egyik antiszemita terrorcselekményének kontextusához, 1923–1924*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/116182/>

KÁNTÁS Balázs, *A Csocsó bácsi-féle összeesküvés: Apor Viktor tartalékos honvéd főhadnagy és társai hatalomátvételi terve, 1923*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/115853/>

KÁNTÁS Balázs, *A magyar sörpucss? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselő és társai államcsínykísérlete, 1923 – Tanulmány és források*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.

<http://real.mtak.hu/119046/1/Amagyarsorpucss.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *Árnyékkatonák és árnyékpolitikusok. Újabb dokumentumok a Horthy-korszak első éveinek radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezeteinek működéséről, 1923–1926*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/115654/>

KÁNTÁS Balázs, *Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye szerepe a Duna–Tisza közti fehérterrorban, valamint az ellenük lefolytatott ügyész-i vizsgálat, 1920–1922*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<http://real.mtak.hu/111819/1/HejjasIvan.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *Documenta Paramilitaria Hungarica. Tanulmány és történeti források a Kettőskereszt Vérszövetség titkos irreguláris katonai alakulat tevékenységéről. 1919–1945*, Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2020.

<https://mek.oszk.hu/21300/21327/>

KÁNTÁS Balázs, *Fehérterror a Duna–Tisza között: Héjjas Iván főhadnagy és különítménye tevékenysége, 1919–1921. White Terror in the Danube–Tisza Interfluve The Activities of First Lieutenant Iván Héjjas and His Detachment, 1919–1921*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/134876/>

KÁNTÁS Balázs, *Milicisták, puccsisták, terrorfiúk*. Budapest, Művészeti és Irodalmi Jelen Kft., 2021.

<http://real.mtak.hu/123884/>

KÁNTÁS Balázs, *Rendőrgyilkosság az Oktogonnál: Tanulmány és levéltári források Soltra József rendőr meggyilkolásának körülményeihez és politikai kontextusához, 1920*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/116438/1/RendorgyilkossagazOktogonnal.pdf>

KÁNTÁS Balázs, *Pénzhamisítás hazajafias célból?: A frankhamisítási bűnügy politikai hátterének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentése eljárásának befejezéséről és eredményéről, 1926.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/124157/>

KÁNTÁS Balázs, *A Febér Internacionálé: Magyar–bajor–osztrák revizionista együttműködési kísérletek, 1919–1923.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/127466/>

KÁNTÁS Balázs, *Antibolsevizmus, irredentizmus, antiszemitizmus, terrorizmus: A Kovács testvérek irredenta indíttatású bűncselekményei és ellentmondásos kapcsolatuk a magyar állami szervekkel, 1923–1925.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/128977/>

KÁNTÁS Balázs, *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/118800/>

KÁNTÁS Balázs–SÁFRÁNY Péter, *A csongrádi kézigránátos terrortámadás: Források a Horthy-korszak egyik legsúlyosabb antiszemita terrorcselekményének kontextusához.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/128432/>

KÁNTÁS Balázs, *„Szép napok” a Britannia Szállóban: Adatok és levéltári források a magyarországi fehérterror egyik hírbedt irreguláris katonai alakulatának fővárosi atrocitásaihoz, 1919–1920.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/123944/>

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora: Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<http://real.mtak.hu/121449/>

KÁNTÁS Balázs, *A Brief and Fragmented History of Radical Right-Wing Paramilitary Formations in Hungary in the 1920s.* New Delhi, AkiNik Publications, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *The Dream of the White Internationale: Secret Hungarian-German-Austrian Negotiations and*

Attempts of Military Cooperation, 1919–1923. New Delhi, AkiNik Publications, 2021.

KÁNTÁS Balázs, *The Period of Bomb Attacks: Paramilitary Formations and Terrorism in Hungary in the First Years of the Horthy-Era, 1922–1924.* Zittau, Weser Books, 2022.

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s.* Budapest, Line Design Kiadó, (Rerum Fides 4.), 2022.

KÁNTÁS Balázs, Héjjas Iván. *Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez,* Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

KÁNTÁS Balázs, *A Horthy-korszak első éveiben működő magyar radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezetek töredékes története 1919–1925 I. Milicisták.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/149570/>

KÁNTÁS Balázs, *A Horthy-korszak első éveiben működő magyar radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezetek töredékes története 1919–1925 II. Puccsisták.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/149572/>

KÁNTÁS Balázs, *A Horthy-korszak első éveiben működő magyar radikális jobboldali titkos paramilitáris szervezetek töredékes története 1919–1925 III. Terrorfiúk.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/149575/>

KÁNTÁS Balázs, *Iván Héjjas (1890–1950): A Draft on a Radical Right-Wing Hungarian Military Officer and Politician of the 20th Century and His Controversial Career.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/145938/>

KÁNTÁS Balázs, *Fébrterror a Duna–Tisza közén: Héjjas Iván főhadnagy és különítménye tevékenysége, 1919–1921: White Terror in the Danube–Tisza Interfluve: The Activities of First Lieutenant Iván Héjjas and His Detachment, 1919–1921* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.
<http://real.mtak.hu/134876/>

KÁNTÁS Balázs, *A gyilkosok ideje. Fejezetek az antiszemita indíttatású paramilitáris erők magyarországi történetéből, 1919–1925.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.
<http://real.mtak.hu/148099/>

KÁNTÁS Balázs, *Az árnyékhadereg és parancsnoka: Héjjas Iván és a legjelentősebb magyar különleges katonai műveletek a két világháború között (kutatási vázlat).* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.
<http://real.mtak.hu/152430/>

KÁNTÁS Balázs, *Töredékek a két világháború közötti magyar irreguláris katonai formációk működéséről: Szervezettörténeti vázlatok.* Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.
<http://real.mtak.hu/152882/>

KÁNTÁS Balázs, *"I Hereby Swear to the Almighty Lord to Fight with Arms in Order to Recapture the Robbed Territories of my 1000-year-old Hungarian Homeland": Connections Between the Hungarian Political and Military Elite and Radical Right-Wing Paramilitary Movements in Hungary in the 1920s*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/136776/>

KÁNTÁS Balázs, *The White Internationale: Post-World-War Hungarian–German–Austrian Attempts of Military Cooperation, 1919–1923*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/136523/>

KÁNTÁS Balázs, *The Era of Explosions: Terrorism in Hungary in the First Years of the Horthy-Era, 1922–1924*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/136524/>

KÁNTÁS Balázs, *"Those Were the Days" in Hotel Britannia: The Crimes of the Irregular Military Formation Settled in Hotel Britannia, Budapest, After the First World War, 1919–1921*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2022.

<http://real.mtak.hu/136283/>

KÁNTÁS Balázs, *Mellékormány, árnyékhadserg, másik államhatalom?. Radikális jobboldali, titkos félkatonai szervezetek a Horthy-korszak Magyarorszáján és kapcsolatuk a magyar állammal*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2023.

KÁNTÁS Balázs, *A fehé mélyállam: Forráskiadvány a „Mellékormány, árnyékhadserg, másik államhatalom?” című monográfiához – A két világháború közötti magyar radikális jobboldali, titkos félkatonai szervezetek okmánytára*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/154960/>

KÁNTÁS Balázs, *A különítményesek fényképalbuma. Képanyag-melléklet a „Mellékormány, árnyékhadserg, másik államhatalom?” című monográfiához*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/164098/>

KÁNTÁS Balázs, *A fehé mélyállam működtetői. Életrajzi adattár a Mellékormány, árnyékhadserg, másik államhatalom? című monográfiához – A két világháború közötti magyar radikális jobboldali, titkos félkatonai szervezetek vázlatos archontológiája*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/163437/>

KÁNTÁS Balázs, *Egy állítólagos magyar nemesi/úri titkos társaság alig feltárt története: Töredékes adatok a kékek klubja működéséhez (1907–1945)*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/160778/>

KÁNTÁS Balázs, *Egy radikális jobboldali félkatonai szervezet a hatalom közelében, majd árnyékában. A Fehér Ház Mozgalom töredékes története*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/160781/>

KÁNTÁS Balázs, *Egy radikális jobboldali titkos szervezet az irreguláris katonai alakulat és a bűnszövetkezet határán: A Cselekvő Magyarok Tábora és az alapító-vezetők antiszemita indíttatású rablógyilkossági ügye (1922–1926)*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

<http://real.mtak.hu/160687/>

KÁNTÁS Balázs–REGÉNYI Kund, *Ismeretlen titkosszolgálati dokumentumok a Horthy-korszak első éveiből*. Budapest, Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Febér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KERÉKES Lajos, Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom, *Történelmi Szemle*, 1961/2, 199–216.

KERÉKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London – New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KIRSCHNER Béla, *A „szakaszervezeti kormány” hat napja, 1919*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet – Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, (MOSZT-füzetek 1.), 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon. II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3. – 1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, (Clio Kötetek 2.), 2020.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2020.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

KÓSZEGVÁRI Tibor, *Diverzió*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, (Z-füzetek 28.), 1991.

Gabriele KRÜGER, *Die Brigade Erhardt*, Hamburg, Leibnitz Verlag, 1971.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library – Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete – Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája, 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.

MAJOR Ákos, *Népbíráskodás és forradalmi törvényesség. Egy népbíró visszaemlékezései*, szerk. ZINNER Tibor, Budapest, Minerva Könyvkiadó, 1988.

MÁRKUS László, *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944, forráskiad. Beráné Nemes Éva–Hollós Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

Susanna MEINL, *Nationalsozialisten gegen Hitler. Die nationalrevolutionäre Opposition um Friedrich Wilhelm Heinz*, Berlin, Siedler Verlag, 2000.

Armin MOHLER, *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918–1932. Ein Handbuch*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989.

Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 2002.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, *A marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, magánkiadás, 2017.

NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*,

Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PAPP István, *A magyar népi mozgalom története, 1920–1990*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

PAPP István, *Szemek a láncban. Játzmák a magyar állambiztonság történetében*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

PAPP István, *Fehér Lajos. Egy népi kommunista pályaképe*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2018.

PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.

RESPERGER István–KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint, *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

RESPERGER István, *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

Alexandra ROBBINS, *Secrets of the Tomb. Skull and Bones, the Ivy League, and the Hidden Paths of Power*, Back Bay Books, Boston–New York, 2002.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza közze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

ROMSICS Ignác, *Honmentők/honvesztők*, Budapest, Helikon Kiadó, 2021.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

Karin SCHAEFER, *German Military and the Weimar Republic. General Hans von Seeckt, General Erich Ludendorff and the Rise of Hitler*, London, Pen and Sword Military, 2020.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2006.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.

SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó – VERITAS Történetkutató Intézet, 2015.

Szakmatörténeti szemelvények, forráskiad. BODA József–DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund–SZILI László, Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

SZÁSZ László, Bánffy Miklós. *Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

Dmitar TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

TÓTH Tibor, *Manicheizmus*. Debrecen, Zikkurat-Média Kft., 2002.

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.

TÓTH Tibor, *Társadalmi problémák a vidéki Magyarországon és szociálpolitikai viták a törvényhozásban az 1930-as években*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2018.

Giovanni A. TRAVAGLINO–Lisbeth Drury, *The Secret Power of Criminal Organizations. A Social Psychological Approach*, Berlin, Springer, 2020.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

TURBUCZ Dávid, *A Horthy-kultusz, 1919–1944*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2016.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós, a haditengerésztiszt*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2022.

UJSZÁSZY István, *Vallomások aholtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, „Egy európai formátumú államférfi”. *Klebsberg Kuno (1875–1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Kiugrás a történelemből. Horthy Miklós a világpolitikai színpadán*, Budapest, Open Books, 2022.

Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VARGYAI Gyula, *Összeomlástól összeomlásig. Magyarország a második világháborúban*, Budapest, Corvina Kiadó, 2001.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár – Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, 1921. *A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918–1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

WINDISCH-GRAETZ Lajos, *Hősök és csirkefogók. Megélt történelem 1899–1964*, ford. NYIZSNYÁNSZKY Ferenc, Budapest, Athenaeum Kiadó, 2019.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecş titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

ZINNER Tibor, *Gyorstalpaló tanfolyam. A Büntetőbírói és Ügyész, majd Bírói és Államügyész Akadémia története előzményeivel és következményeivel*, Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2022.

2. FOLYÓIRATCIKKEK, KÖNYVFEJEZETEK

ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.

ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között, *Hadtudomány*, 2019/3, 15–23.

ANGYAL Béla, Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921. I. rész, *Fórum*, 2000/1, 13–20.

ÁROKAY Lajos, Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat előzményei 1918–1919, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/1, 73–95.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/3, 356–381.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/4, 574–592.

B. STENGE Csaba, Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből, I. A salánki megadás, *Acta Academia Beregsasiensis*, 17. évf. 2018, 39–66.

B. STENGE Csaba, Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (I. rész), *Sereg Szemle*, 2018/2, 106–114.

B. STENGE Csaba, Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (II. rész), *Sereg Szemle*, 2018/3–4, 121–129.

B. STENGE Csaba, A Rongyos Gárda bevetése Kárpátalján, 1938–1939 (II. rész), *Sereg Szemle*, 2018/3–4, 112–120.

B. STENGE Csaba, A Rongyos Gárda bevetése Kárpátalján, 1938–1939 (I. rész), *Sereg Szemle*, 2018/2–4, 93–105.

B. STENGE Csaba, Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II. Térképhelyesbítő a „vízkereszti csatában”, 1939. január 6-án, *Limes*, 2020/7, 43–58.

BALLA Tibor, A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő, *Honvédségi Szemle*, 2020/3, 109–122.

BARTHA Ákos, Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos, Fajvédelem és ellenállás, *Regio*, 2021/2, 251–271.

BARTHA Ákos, A magyar fajvédelem útjai a második világháború idején, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÖNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 187–210.

BARTHA Ákos, *Törzsökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész, *Múltunk*, 2019/2, 138–180.; II. rész: *Múltunk*, 2019/3, 234–276.

BODÓ Béla, The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete, *2000*, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary, *Austrian History Yearbook*, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *Oppression, Terror and „Split Legitimation”. The Troubled Relationship between the Conservative Authoritarian State and Its Right-wing Critics in Hungary between 1919 and 1945*, in *A Transnational History of Right-Wing Terrorism. Political Violence and the Far Right in Eastern and Western Europe since 1900*, szerk. Johannes DAFINGER – Moritz FLORIN, London, Routledge, 2022, 46–69.

BOTLIK József, A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28. – október 4., *Valóság*, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918–1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia*, 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében, *Archívnet*, 2015/3.

<https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi-es-hazai-felleges-a-nepbiztosok-megkegyelmezese-erdekeben.html>

DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund, Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között, *Nemzetbiztonsági Szemle*, MMXV/I, 146–197.

ERDÉLYI Péter, Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon, (Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003), szerk. ERDÉLYI Péter–SZŰCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

FAZEKAS Csaba, Prohászka Ottokár és a „hungarizmus” fogalmának genezise, *Múltunk*, 2017/1, 4–34.

FEGYŐ János, Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben, in *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968*, Budapest, Népművelési propaganda iroda, 1969, 261–289.

FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007 (XXXI.)*, Salgótarján, 2008, 118–156.

FOGARASSY László, A Prónay-Ranzenberger pör (1930–1932), *Soproni Szemle*, 1978/1, 23–40.

GARAMI Erika, Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai, *Numizmatikai Közlöny*, 2003–2004/CII–CIII, 65–71.

GELLÉRT Ádám, Béla Bodó: *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, (Mass Violence in Modern History 5.), Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, *Századok*, 2020/4, 892–894.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

GOTTFRIED Barna, Thuróczy István és a román király elleni merénylet, *Székegyföld*, 2010/7, 79–101.

G. SOÓS Katalin, Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, 1967/XVII, 3–43.

GULYÁS Martin, Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei, *Emlékeztető*, 2016/1–2, 52–68.

HAGYMÁSI Tamás, Korszakváltások, *Valóság*, 2013/3, 38–50.

HATOS Pál, Veszedelmes viszonyok? A két világháború közötti katolikus–protestáns versengés történelmi kontextusai, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÖNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 137–166.

HOLLÓSI Gábor, Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarországon, *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 2015/1, 115–133.

JAGADICS Péter, A Horthy-hadsereg Nemzetvédelmi Szolgálat, *Szakmai Szemle – A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának szakmai kiadványa*, 2010/3, 191–205.

Kántás Balázs, „Szép napok” a Britannia Szállóban: Adalékok a fehérterror egyik hírhedt irreguláris katonai alakulatának fővárosi atrocitásaihoz, 1919–1920, *Hadtörténelmi Közlemények*, 2022/1, 89–116.
<http://real.mtak.hu/141607/>

KEREKES Lajos, Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom, *Történelmi Szemle*, 1961/2, 199–216.

KEREPESZKI Róbert, A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KONOK Péter, Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror, *Múltunk*, 2010/3, 72–91.

KOVÁCS Tamás, Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium szerepéhez az államvédelemben és az államrendészetben, *Fons*, 2008/1, 81–94.

KOVÁCS Tamás, Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921, *Múltunk*, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona – TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS Zoltán András, Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései, *Lymbus*, 2008/6, 321–355.

KÖPFLER Balázs, Friedrich István szerepe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának létrejöttében és felbomlásában, *Közép-Európai Közlemények*, 2017/4, 83–100.

NÁNDORI Pál, A hirtenbergi fegyverszállítás, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1968/4, 636–657.

NÉMETH István, A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész), *Valóság*, 2017/6, 45–80.

NÉMETH István, Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben, *Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae*, 2017/XLIV, 523–534.

OLASZ Lajos, Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban, *Közép-Európai Közlemények*, 2020/4, 89–114.

ORMOS Mária, Mussolinitól Hitlerig, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.

PAKSA Rudolf, Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban, *Kommentár*, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf–TAKÁCS Tibor–TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAPP István, A népiek és a radikalizmus a Horthy-korszakban, *Rubicon*, 2015/2, 4–19.

PAPP István, Fajvédelem, nemzeti radikalizmus, integer Magyarország. Bajcsy-Zsilinszky Endre életei, *Múltunk*, 2019/3, 278–290.

PAPP István, Antal István feljegyzése a népi írókról, *Betekintő*, 2018/1, 1–8.

PELLE János, Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírószági pere, *Életünk*, 2017/1, 1–29.

PÓCS Nándor, Mit titkol a magyar? Szekér Nóra: Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség története. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017., *Betekintő*, 2017/3.
https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2017_3_pocs.pdf

PÜSKI Levente, A Horthy-korszak politikai rendszere, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2020, 55–74.

ROMSICS Ignác, Franciaország, Bethlen és a frankhamisítás, *Történelmi Szemle*, 1981/1, 67–86.

SERFŐZŐ Lajos, A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SIMON István, Egy „keresztény-nemzeti” csúcsmenedzser, Wünscher Frigyes, *Múltunk*, 2006/2, 31–53.

SIPOS Péter, A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944, *Beszélő*, 1995/29–30.

SOÓS László, A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926, *Levéltári Szemle*, 1979/1–2, 277–291.

SŐREGI Zoltán, Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén, *Felderítő Szemle*, 2009/4, 148–156.

SŐREGI Zoltán, Adalékok a marseille-i merénylethez, *Archívnet*, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseill_ei_merenylet_hatterehoz.html

SUBA János, Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2008/18, 131–142.

SUBA János, A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921, *Közép-európai Közlemények*, 2015/4, 47–60.

SUBA János, Polgárőrség szervezése 1919–1921, *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2018/56, 131–144.

SZAKÁLY Sándor, Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarástudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, Az Evidenzbürótól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig, *Felderítő Szemle*, 2016/11, 64–74.

SZÉCSÉNYI András, Turulisták és rongyos gárdisták a második világháború utáni Magyarországon, in *Búvópatakok. A jobboldal és az állambiztonság 1945–1989*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2013, 257–292.

SZEKÉR Nóra, A Magyar Közösség és a weisshausista mozgalom kapcsolatai, in *Tanulmányok évszázadok történelméből*, szerk. J. UJVÁRY Zsuzsanna, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2006, 339–366.

SZEKÉR Nóra, A Magyar Közösség ideológiája, in *A mában élő tegnapok: tanulmányok a XIX. és a XX. század történetéhez*. Szerk. BERTÉNYI Iván–FEJÉRDY, Gergely–M. KISS Sándor. Budapest, PPKE BTK Történettudományi Intézet, 2011, 307–351.

SZEKÉR Nóra, A Magyar Közösség kutatásának módszertani problémái, in *Tíz éves a Történelemtudományi Doktori Iskola*, szerk. FRÖHLICH Ida, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2011, 133–143.

SZEKÉR Nóra, *Az erőszak szerepe a Magyar Közösség perének előkészítésében*, *Rubicon*, 2018/2, 70–74.

SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch, *Archívnet*, 2006/3.

http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

TAKÁCS Tibor, Megfigyelt, kitelepített, megfigyelt. Mikecz Ödön és a politikai rendőrség 1951 után, in *Honukban otthontalanok. Tanulmányok az 1951. évi budapesti kitelepítések történetéből*, szerk. GYARMATI György–PALASIK Mária, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2018, 251–273.

TÓTH Tibor, A Forgotten Agricultural Modernization Program from the 1930s, in *Agriculture and Rural Life in Finland and Hungary*, szerk. VARGA Zsuzsanna–Anssi HALMESVIRTA, Suomen Maatalousmuseo Sarka, Helsinki, 2018, 69–78.

TÓTH Tibor, A hungarista emigráció és 1956, *Acta Acadamiae Beregsasiensis*, 2018/1, 201–214.

TÓTH Tibor, Nagybirtok kontra kisbirtok. Politikai érdekütközés a hitbizományok felszámolása kapcsán az 1930-as évek közepén, *Agrártörténeti Szemle*, 2018/1–4, 131–139.

<http://real-j.mtak.hu/12042/1/AgrartortSzemle%202018-LIX-1-4%20szam.pdf#page=132>

TÓTH Tibor, A nemzetiszocialista Németország szociálpolitikája 1933-1939, *Debreceni Szemle*, 2018/3, 322–336.

https://epa.oszk.hu/04600/04620/00043/pdf/EPA04620_debreceni_szemle_2018_03_322-336.pdf

TURBUCZ Dávid, Horthy Miklós világképe és gondolkodásmódja az első világháborút követően, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÓNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 167–186.

UNGVÁRY Krisztián, Egy magyar intézmény. A „Zsidókérdést Kutató Intézet” keletkezéséhez, in *Évkönyv 2003*, XI. *Magyarország a jelenkorban*, Budapest, 1956-os Intézet, 2003, 147–163.

VÁGI Zoltán, Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, Az 1945 előtti politikai rendőrség
Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában,
Betekintő, 2009/1.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VESZPRÉMY László Bernát, „Ne hagyjátok őket elcipelni!” Zadravec István és a holokauszt,
Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, 1921. *A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

ZAKAR József, Fajvédők az 1920-as évek Magyarországon, in *Tanulmányok a holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, Külpolitika és revízió – Mindent vissza?, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3–4, 562–576.

ZINNER Tibor, Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november – 1920. március közötti történetéhez, *Budapest Főváros Levéltára Közleményei*, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között 1., *Politika-Tudomány*, 1987/4, 60–77.; 2. rész: *Politika-Tudomány*, 1988/2, 76–88.

3. KÉZIRATOS ÉS INTERNETESFORRÁSOK

BÖDŐK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

http://disszertacio.uni-eger.hu/54/4/Bodok_disszertacio.pdf

FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/64/1/F%C3%A1bi%C3%A1n%20M%C3%A1t%C3%A9_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf

KÁNTÁS Balázs, *Megszűnt, majd tovább élt?. A Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság és látszólagos integrációja a Nemzeti Munkavédelmi Hivatalba*, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára honlapja, 2020. 04. 21.

https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/megszunt_majd_tovabb_elt

KÁNTÁS Balázs, *Revizionista diverzió a kisantant államokban. Egy titkos külügyminisztériumi előterjesztés*,

Magyar Nemzeti Levélár Országos Levéltára honlapja,
2020. 06. 29.

https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/revizionista_diverzio_a_kisantant_allamokban

KÁNTÁS Balázs, *A Horthy-korszak első éveiben működő, radikális jobboldali, titkos paramilitáris szervezetek töredékes története, 1919–1925*, PhD-értekezés, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2022.

http://corvina.kre.hu:8080/phd/Kantas_Balazs_ertek_ezes.pdf

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.

<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16147/kovacs-tamas-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.

<https://mek.oszk.hu/08400/08480/08480.pdf>

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, PhD-értekezés, témavezető prof. dr. Szakály Sándor, Debreceni Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2007.

[SZERZŐ NÉLKÜL], *Horthy Miklós elfeledett diverzáns katonái. Adalékok a „Testnevelési Szaktanfolyam” történetéhez*, Felderítők Blogja, 2021. február 12.

https://felderitokblogja.blog.hu/2021/02/12/horthy_elfeledett_diverzans_katonai_adalekok_a_testnevelesi_szaktanfolyam_tortenetehez

4. A KUTATÁST SEGÍTŐ FŐBB LEVÉLTÁRI FORRÁSOK JEGYZÉKE

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-2.5.6.-03580/1951. Faragó Ede, vitéz

HU-ÁBTL-2.5.6. 05186/1951. Vajtafy Ottó

HU-ÁBTL-3.1.5. O-7763. Zsabka Kálmán

HU-ÁBTL-3.1.5. O-8555. Faragó Ede

HU-ÁBTL-3.1.5. O-11802/11. Fekete hollók

HU-ÁBTL-3.1.5. O-11803/18. Ellenállók

HU-ÁBTL-3.1.5. O-14850. Rongyos Gárda

HU-ÁBTL-3.1.5. O-14850/103. Héjjas Iván Aurél

HU-ÁBTL-3.1.5. O-14851/37. Kossuth Béla

HU-ÁBTL-3.1.6. P-036. [Gellért György ügye]

HU-ÁBTL-3.1.6. P-153. Kováts Tivadar ügye

HU-ÁBTL-3.1.6. P-637/a. Opris Oszkár

HU-ÁBTL-3.1.6. P-794. [Hettesheimer Ede ügye]

HU-ÁBTL-3.1.6. P-1057. [Srarutyák Károly]

HU-ÁBTL-3.1.6. P-1480. [Lengyel Endre, dr.]

HU-ÁBTL-3.1.6. P-2336. Eisenstädter Henrik, Jakab
Endre

HU-ÁBTL-3.1.9. V-286. Kunéri István „Rongyos
Gárdista” feljelentési kötelezettség elmulasztása

HU-ÁBTL-3.1.9. V-5683. Nagy László /
Nemzetvédelmi Szövetség főtitkára

HU-ÁBTL-3.1.9. V-5685. Opris Oszkár

HU-ÁBTL-3.1.9. V-2000/16. Magyar Közösség

HU-ÁBTL-3.1.9. V-2000/26. Magyar Közösség

HU-ÁBTL-3.1.9. V-26576. Dr. Zemplén Lóránt

HU-ÁBTL-3.1.9. V-32579. Márffy József

HU-ÁBTL-3.1.9. V-39171. Márffy József

HU-ÁBTL-3.1.9. V-46267. Rád Árpád

HU-ÁBTL-3.1.9. V-55004. Dr. Somogyi Béla és tsai

HU-ÁBTL-3.1.9. V-77806. Kossuth Béla és tsai

HU-ÁBTL-3.1.9. V-79802. Endre László és társai

HU-ÁBTL-3.1.9. V-79984. Dr. Jéga Károly

HU-ÁBTL-3.1.9. V-82865. Riczek Mihály

HU-ÁBTL-3.1.9. V-83926. Klár Rezső és tsa

HU-ÁBTL-3.1.9. V-87548. Kovács Árpád és tsai

HU-ÁBTL-3.1.9. V-89943. Magasházi László

HU-ÁBTL-3.1.9. V-91524. Gyarmathy Károly és tsa

HU-ÁBTL-3.1.9. V-98273. Gortvay Tihamér

HU-ÁBTL-3.1.9. V-108193. Stefán Valér és tsa

HU-ÁBTL-3.1.9. V-118930. Faragó Ede

HU-ÁBTL-3.1.9. V-120893. Király Imre, dr. és tsa

HU-ÁBTL-3.1.9. V-130007. Borbély Andor

HU-ÁBTL-3.1.9. V-135880. V. Papp Dezső

HU-ÁBTL-3.1.9. V-151578. Draskóczi László és társai

HU-ÁBTL-3.1.9. V-17608. Somogyvári Gyula

HU-ÁBTL-3.2.1. Bt-262/1. „Balatoni”

HU-ÁBTL-3.2.1. Bt-356/5. "Bárd Miklós"

HU-ÁBTL-3.2.1. Bt-602. „Szeles”

HU-ÁBTL-3.2.1. Bt-602/5. "Szeles"

HU-ÁBTL-3.2.5. O-8-130/4. „Gehlen” NSZK
hírszerzés.

HU-ÁBTL-3.2.5. O-8-2001/34. Szabadságharcosok fn.
dosszié 34. sz. melléklete

HU-ÁBTL-3.2.5. O-8-2001/43. Szabadságharcosok fn.
dosszié 43. sz. melléklete

HU-ÁBTL-4.1. A-415/1. Horthysta Kabinetiroda
dokumentum anyagainak fotómásolata

HU-ÁBTL-4.1. A-434. A magyar hírszerzési szolgálat
1. kötet (a magyar hírszerzési szolgálat módszerei
1936-ig).

HU-ÁBTL-4.1. A-435. Jelentés az 1940-ben
megalakult Országos Nemzetvédelmi Bizottságról

HU-ÁBTL-4.1. A-441. Nemzetvédelmi elvi anyagok
1941-1944

HU-ÁBTL-4.1. A-450. A munkavédelmi hálózat
felépítése és tagjai a Horthy-korszakban

HU-ÁBTL-4.1. A-454. VKF2-Kopjás mozgalom-
Székely Hadosztály-Vitézi Rend-Rongyos Gárda-
MÜNE. 16. A Kopjás-mozgalom

HU-ÁBTL-4.1. A-550. Fasiszta Egyesületek és Pártok
Szervezeti Felépítésének Kivonata

HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1. A-650. Összefoglaló. Prónay-
különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945.

HU-ÁBTL-4.1. A-687. Az 1919-es ellenforradalmi
kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1. A-718. A Vannay-puccs polgári
személyeinek bírósági töredékanyaga, valamint
kapcsolatos iratok.

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadravec István tábori
püspök “Hét év a táborban” című naplója
dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1. A-720/1. A Horthy-rendszer
jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1. A-738. Prónay Pál naplója 1918-1921,
III. kötet

HU-ÁBTL-4.1. A-738/1. Prónay Pál naplója 1918-
1921, II. kötet

HU-ÁBTL-4.1. A-747. A Bp-i M. kir. XIV/2 ellenállási
Kiska alakulat századnaplója

HU-ÁBTL-4.1. A-830. Volt horthysta bírósági anyagok

HU-ÁBTL-4.1. A-848. A Nemzeti Munkavédelem
szervezete bányáknál, gyáraknál és egyéb üzemeknél

HU-ÁBTL-4.1. A-874. Országos Nemzetvédelmi
Bizottság anyagai

HU-ÁBTL-4.1. A-880. Kimutatás a Rongyos Gárda
"L" és "S" alakulatainál szolgálatot teljesítőkről

HU-ÁBTL-4.1. A-881. Rongyosgárdisták,
szabadcsapatosok, különítményesek anyagai

HU-ÁBTL-4.1. A-882. Rongyosgárdisták elhelyezése a MÁV-hoz

HU-ÁBTL-4.1. A-953. A Magyar Közösség névsora I. (A-Ö)

HU-ÁBTL-4.1. A-879. 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-881. Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-1047. Fehérház Bajtársi Egyesület, Anti-Bolsevista Comité.

HU-ÁBTL-4.1. A-2124. Volt horthysta titkos szervezetek.

HU-ÁBTL-V-93302. Wünscher Frigyes.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor–magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.

HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keó-Kucsera István büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedó József és Dula József büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-659/1946. Balogh Ferenc büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László
büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási
eljárása.

HU-BFL-XXV-1-a-464/1946. Ruskay Jenő
népbírósi büntetőpere.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József
igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil
népügyészeti büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai
népbírósi büntetőpere.

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)

HU-HL-VKF. A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar
Főnöke Levéltára, 1919–1945.

HU-HL-VKF 1920. II. csop. 33. doboz. Az
összműködés biztosítása céljából a Nyilvántartó Iroda
által összehívott értekezlet jegyzőkönyve, 1920.
szeptember 28.

HU-HL-VKF 1920. II. csop. 33. doboz. 22490/ált. A
M.kir. vezérkar főnöke nyilvántartó iroda átírata
Siménfalvy Tihamér alezredesnek, 1920. szeptember 8.

HU-HL-VKF 1940. Hdm. csf. 748.Eln. 1940.
december 14. Országos Nemzetvédelmi Bizottság
gyűlésén való részvétel betiltása a honvédség tagjaira
nézve.

HU-HL-VKF 1939. 227. doboz. eln/80.710.720.
Összefoglalás a Ruszinszkó ellen végrehajtott
cselekményekről

**Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei
Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)**

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroška
János háborús és népellenes bűntette.

**Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
Budapest (HU-MNL-OL)**

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek,
1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60.
Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai
– Megállapodás az elszakadt részekben folytatandó
irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Külügyminisztérium
– Politikai Osztály rezervált iratai – Előterjesztés a
külügyminiszter részére az elcsatolt területeken
megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről,
1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Külügyminisztérium
– Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az
elcsatolt területeken folytatandó diverziós
tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai
– Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai
– Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81. Külügyminisztérium
– Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.

HU-MNL-OL-K 65 – Külügyminisztérium – Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra iratai.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium – Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi

Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszünt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042.
Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1.

HU-MNL-OL-K 429. Kozma Miklós iratai

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység.
Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő
Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok
Egyesülete.

HU-MNL-OL- P 2249-47. sorozat. Turáni Vadászok
Országos Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-61. sorozat. Fehérváz Bajtársi
Egyesület.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar Fajvédők
Országos Szövetsége.

HU-MNL-OL-P 2297/4. Országos Nemzetvédelmi
Bizottság, (1919), 1937-1944, (1952)

HU-MNL-OL-Z 1361. 16. doboz. Magyar Fajvédők
Országos Szövetsége Alapszabály

**VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár,
Budapest**

HU-VTIL-OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú.
Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Politikatörténet Intézet Levéltára (HU-PIL)

HU-PIL-VI-973-2. ó.e. Prónay Pál: Ellenforradalmi
naplójegyzeteim, 1918–1921.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas
jelentés Budapestről a német–magyar jobboldali
együttműködésről, 1923. augusztus 23.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német követségi
titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyről,
1923. november 10.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német
külügyminisztérium átirata a közrendvédelmi
felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923.
november 14.

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Welczeck budapesti német
nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak az Ulain-
ügyről, 1924. január 26.

Miként azt a jelen bibliográfia összeállítója már számos, a témához kapcsolódó, korábbi szakmai publikációjában kifejtette: titokban működő szervezetek történetéről értekezni az egyik leghálátlanabb történetírói feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek, vagy éppenséggel egyáltalán nem állítanak elő és hagynak hátra írott dokumentumokat. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, és ezzel persze nem szükségszerűen együtt járó módon, de igen gyakran az antiszemitizmust sem nélkülöző – titkos szervezetekben, melyek a politikai életet is befolyásolták, pontosabban tagjaik igen nagy arányban a magyar politikai-hivatalnoki-katonatiszti elitből kerültek ki, ezért szoros, ám ellentmondásos kapcsolatban álltak a kormánnyal is. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete valamely társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. A komoly kormányzati támogatást élvező, olykor a kormány kezdeményezésére létrejövő titkos, nem egy esetben felfegyverzett, egymással is szoros átfedést mutató formációk legalább részben az első világháború elvesztése után komoly fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő rejtett kiegészítő alakulataiként, illetve hírszerző, kémelhárító és politikai rendészeti szervekként is funkcionáltak, ezért esetükben állami vagy kvázi-állami szervekről, a mostanság divatos kifejezéssel „mélyállam”-nak nevezett jelenségről beszélhetünk. Bár működésükről kevés forrás maradt fenn, e szervezetek története bizonyos dokumentumok alapján legalább részlegesen megismerhető. A jelen bibliográfia célja, y a *Mellékkormány, árnyékhadserg, másik állambatalom?* című terjedelmes, had- és politikatörténeti tárgyú monográfia mellékleteként segítse mind a tudományos kutatók, mind az esetleges laikus olvasók a tájékozódását a Horthy-korszak titkos, kvázi-állami radikális jobboldali paramilitáris szervezeteinek, irreguláris katonai alakulatainak, különítményeinek és veterányegyesületeinek, összességében mondhatni, „mélyállam”-ának szövevényes, nehezen feltárható és megérthető, igen bonyolult politikai, katonai és társadalmi összefüggéseket rejtő, szövevényes világában.